

DEEL XX AFL. 1 & 2

FEBR.-MEI 1946

ONS GEESTELIJK ERF

DRIEMAANDELIJKSCH TIJDSCHRIFT
GEWIJD AAN DE
STUDIE DER NEDERLANDSCHE
VROOMHEID VANAF DE BEKEERING
TOT CIRCA 1750

*

ORGAAN
VAN DE RUIJSBROEC-VEREENIGING

LUTGART-NUMMER

1946

DRUKKERIJ-UITGEVERIJ LANNOO, TIELT

BOEKBESPREKINGEN

Dr. L. M. Fr. Daniëls, O. P., *De weg van den mensch.* Christelijke gedachten uit de werken van Jan van Ruusbroec, samengelezen, in nieuwere taal overgebracht en ingeleid. Naarden, uitgeverij « In den Toren » (1941), 78 blz. + 3 repr.

Niet alleen voor katholieken, maar voor allen die in God en in Christus gelooven werd in dit nummer 18-19 van de « Torenreeks » uit onzen grooten Ruusbroec een aantal teksten samengebracht die ons den weg van den mensch naar God voor oogen brengen gelijk hij grootsch in zijn eenvoud verschijnt voor wie stil genoeg kan worden om de levensgronden te zien. Al werden specifiek mystieke plaatsen hierbij niet gezocht, de mystieke aandrang en de mystieke vergezichten zijn bij Ruusbroec altoos genoegzaam aanwezig, om aan de behandeling van een bepaald onderwerp een volheid en een rijkdom te geven die men elders niet aantreft. De vertaling in modern Nederlandsch is verzorgd en vlot, en het onvertaalbaar accent van het oorspronkelijke moet men niet missen, omdat de oude tekst is bijgegeven. Een uitgave als deze toont hoeveel uit Ruusbroec te halen is, als men, gelijk bij groote kunstwerken, een detail releveert. En vele details konden aldus in het licht worden gezet, tot vreugd van velen.

L. Reypens, S. J.

G. S i m e n o n, *De heilige Juliana van Cornillon*, Uitg. Heide-land Beringen, 1946, 112 blz. + 1 repr. Prijs 20 fr.

Een Vlaamsch huldeblijk aan de groote heilige van het Luikerland, dat men in dit Jubeljaar van de Instelling van het feest van het Allerheiligste Sacrament met genoegten ter hand zal nemen. Schrijver van het boekje benut v.n. de Latijnsche bron van het leven van Juliana (uitgeg. in de *Acta SS.* van April), toont zich echter in enkele omstreden kwesties ook thuis in de moderne literatuur omtrent de heilige. Het laatste hoofdstuk, gewijd aan de vereering van de heilige, is wel wat al te beknopt. Voor vorschers ligt ook hier nog een heel terrein braak. Enkele zetfouten zijn in den tekst blijven steken.

B. S.

NIHIL OBSTAT
Mechliniæ, 11 Julii 1946.
J. Naulaerts, cens. libr.

IMPRIMATUR
Mechliniæ, 11 Julii 1946.
† L. Suenens, vic. gen.

TWEE COLLATIEN VAN CORNELIS JANSONIUS VAN SCHOONHOVEN

DOOR zijn monografie over « De Kartuize Sint-Anna-ter-Woestyne »¹⁾ te Sint-Andries en te Brugge, heeft St. d'Ydewalle de aandacht gevestigd op dit eenige kartuizerinnen-convent, dat in de Nederlanden ooit bestaan heeft, en dat een der weinige stichtingen was van den vrouwelijken tak der in de Nederlanden zoo bloeiende Orde van Sint Bruno. Het werd gesticht omstreeks 1350 te Sint Andries, week in den Geuzentijd binnen de veilige muren van Brugge, en kende een bloeiend geestelijk leven tot de opheffing onder Jozef II, en na een kortstondig en wankel herstel, tot de definitieve verjaging door de Fransche Omwentelaars in 1792. Dit unicum in de kloostergeschiedenis der Nederlanden geeft Sint-Anna-ter-Woestyne reeds recht op onze belangstelling.

Over literaire bedrijvigheid heeft men uiteraard van een beschouwend vrouwenklooster niet zoo'n vanzelfsprekend hooge verwachting. En toch biedt de geschiedenis van deze kartuize, waarin zoovele dochters van adellijke en vooraanstaande families uit het voorspoedige Brugge haar leven van gebed en boete leidden, enkele bijdragen tot de letterkundige geschiedenis der Nederlandsche Vroomheid. Om maar enkele, in het werk van St. d'Ydewalle verspreid liggende gegevens te vermelden: er werden verschillende geestelijke werken, o.a. van Dyonisius van Rijkel, gecopiëerd, en, zooals P. Stracke uit meerdere indicia wist op te maken, werd de eenige hem bekende, trouwe, maar niet volledige vertaling van Pseudo-Bonaventura's Leven van Jezus (het Leuvense Handschrift van 1437 *Van den Levene ons Heeren*) vermoedelijk te Sint-Anna geschreven, zoo dan al niet vertaald²⁾. Meer bekendheid verwierf de vrome vicaris

1) St. d'Ydewalle, *De Kartuize Sint-Anna-ter-Woestijne te Sint-Andries en Brugge. 1350-1792.* De Kinkhoren, Brussel (1945).

2) *Ons Geestelijk Erf*, 1945 II, p. 237.

Herman Steenken (Stekyn), die de vijftig *Sermones* op het Onze Vader, de z.g. *Expositio melliflua*, het tractaat *de regimine Monialium*, en enkele andere schriften naliet³⁾. Ook van de Monialen zelf zijn er die godvruchtige tractaatjes schreven, zoo b.v. Catharina Buls († 14-11-1438) : *Tractaet ofte boecxken der selve* [selige ?] *Passie Christi genomen uyt de H. Schriftuur*⁴⁾. Jan van Haerlem, die tot 1525 subvicarius van Sint-Anna was, liet een geschrift na : *Passio Dominica*⁵⁾. Verder bestaat in handschrift een verhaal met korten inhoud van twee afscheidspreken, gehouden door vicaris Hendrik Cool in 1566-7⁶⁾. Van Vicaris Greg. Macquet († 1675) wordt gezegd, dat hij een uitstekend en vermaard kanselredenaar was, doch van overgebleven schriften of sermoenen vindt men geen spoor⁷⁾.

Zeer aanzienlijk is de oogst wel niet. Des te interessanter zal de mededeeling zijn, dat de Ruusbroec-Bibliotheek een klein handschrift (Hs. n° 6) bezit, bevattende twee « *Collatiën ghedaen byden eerweerdighen pater vicaris der Sa(r)treusinnen Heer Cornelis van Schoonhoven An° .xv°. xciiij. ende xciiij.* »

Groot is de verrijking onzer paraenetische literatuur hiermede niet. Toch zijn die preeken bij de kleeding en professie van een monialis niet alledaagsch; en zij geven zeer juist de stemming en beteekenis van beide plechtigheden weer.

Wij stellen ons voor, eerst enkele gegevens over den vicaris Cornelis van Schoonhoven te verzamelen, daarna de plechtigheden van kleeding en professie bij de Chartreusinnen nader te beschrijven, den inhoud van de collatiën weer geven, om ten slotte het handschriftje te publiceeren.

3) d'Ydewalle, o.c. p. 92, v.

4) ib. p. 102.

5) ib. p. 107; 136, n. 3; 137, n. 1.

6) ib. 154, v.

7) ib. p. 225.

CORNELIS JANSONIUS VAN SCHOONHOVEN

De predikant van deze *Collatiën* is geen onbekende. Hij is zelfs een der merkwaardigste persoonlijkheden uit de geschiedenis van het kartuizerinnenconvent van Sint-Anna-ter-Woestyne geweest⁸⁾. Hij werd omstreeks het jaar 1541 geboren te Schoonhoven (Z.-Holland), en trad rond 1562 in de kartuize buiten Geertruidenberg, waar hij rond 1564 zijn professie aflegde⁹⁾, en waarvan hij de laatst overlevende monnik zal zijn¹⁰⁾.

Toen deze kartuize in 1573 verstrooid werd, zocht hij zijn toevlucht in een Zuid-Nederlandsch convent¹¹⁾. Als eigenaardigheid mag hierbij aangestipt worden, dat hij, zooals de overige verjaagde monniken, vanwege de Staten van Holland een jaarlijksch pensioen ontving tot aan zijn dood¹²⁾. In 't voorjaar van 1578 werd hij door het Algemeen Kapittel der Orde aangesteld, om den pas overleden vicarius Henricus Cool in datzelfde ambt op te volgen bij de Chartreusinnen van Sint-Anna te Sint-Andries bij Brugge¹³⁾.

Ofschoon de eigenlijke Overste van het convent de

8) ib. p. 160, v.; p. 207.

9) Le Vasseur, *Ephemerides Ordinis Carthusiensis*, I, 148 b, heeft : « circa annum 1544 professionem emisit in domo S. Gertrudis in Hollandia ». Blijkbaar een drukfout, daar Cornelis van Schoonhoven overleed in 1623, en Le Vasseur schrijft : « Vixerat in ordine 60 annos ».

10) Zie Mr. H. J. J. Scholtens, *De Kartuziers bij Geertruidenberg*, in *Bosche Bijdragen* dl. XVIII (Oct. 1941), p. 117.

11) ibid. p. 106 en vv. De meeste monniken schijnen naar hun refugie binnen Breda gevlucht te zijn. Later gingen de overblijvenden naar Lier, doch toen was Corn. v. Schoonhoven reeds lange jaren vicaris te Brugge. Le Vasseur, l. c. I, p. 148 zegt enkel : « Profugus in Belgium », waarmede dan natuurlijk het Belgium Regium, of de Spaansche Nederlanden bedoeld worden.

12) Hierbij teekent Le Vasseur aan (ibid.) « Quod sane mireris pulsos e natali solo viros religiosos ab irreligiosis hominibus hac misericordia etiam eorum iudicio [dignos ?] habitos fuisse ». Een zelfde maatregel zal later door Jozef II bij de afschaffing der kloosters getroffen worden. De fransche Omwentelaars kenden zulke « misericordia » niet.

13) Brugge was een der vijf toenmaals nog bestaande vrouwelijke kloosters. Zie d'Ydewalle l. c. p. 29, v.

Priorin is, voor 't leven gekozen¹⁴⁾, bekleedt toch de vicaris een bijzondere positie, welke in den loop der tijden wel evolueerde. Niet alleen is hij de reguliere overste der aan het klooster toegevoegde mannelijke monniken, conversen en donaten, doch hij vertegenwoordigt ook voor de Monialen het Algemeen Kapittel der Orde, en is de van ambtswege aangewezen raadgever der Priorin in het geestelijk bestuur van het convent¹⁵⁾, alsook de biechtvader en geestelijke leider der monialen. In die hoedanigheden wordt ook zijn naam vermeld in de professie-formule, hoewel de monialen alleen gehoorzaamheid beloven aan de priorin. De vicaris, met zijn sub-vicaris en de Broeders verblijven in een geheel afgescheiden gedeelte van het klooster.

Dit ambt van vicaris bekleedde Pater Cornelis Jansonius van Schoonhoven gedurende meer dan 40 jaar — het langste vicariaat van Sint-Anna —, en wel tot eenieders voldoening. Daarom schrijft Le Vasseur in de *Ephemerides*: « Tot het bestuur van het Brugsche maagdenconvent verheven, heeft hij gedurende 43 jaar de zusters op zulke lofwaardige wijze in alle vroomheid en regeltucht opgeleid, dat hij als allerwaakzaamste herder van de hem toevertrouwde kudde, aller liefde en vereering tot zich trok. »¹⁶⁾

Geen wonder; want hij was een man, die naast hoogstaande natuurlijke aanleg de gave der ware goedheid bezat, en die allen vooring door zijn voorbeeld, zoodat

¹⁴⁾ De vernouwingen tusschen de bevoegdheden van Vicaris en Priorin hebben meermaals wijzigingen ondergaan; zie *Dict. de Droit Canon.* fasc. XV, col. 627. Bij d'Ydewalle, o. c. p. 279 kan men de curieuze argumenteering lezen van vicaris Cuylits, die bij de opheffing der Kartuize door Jozef II aanspraak maakt op de vergoeding van « overste », als zou hij evengoed als de Priorin de reguliere overste der monialen zijn. Toch was de oorspronkelijke « dyarchie » (*Dict. de droit can. l. c.*) reeds in zoover gewijzigd, dat de vicaris slechts bevoegdheid over het geestelijke had.

¹⁵⁾ Voor het tijdelijke was een « procurator » aangesteld.

¹⁶⁾ Le Vasseur, l. c. De *Chartae Capituli Generalis Ordinis Cartusien-sis*, 1623, zeggen: « ultra 40 annos ». Practisch was hij sinds November 1616 wegens zijn blindheid bijgestaan door een co-vicaris, P. Ger. Eligius, en in 1620 door dezen opgevolgd. Zie d'Ydewalle, o. c. p. 207.

hij, ook in zijn hoogen ouderdom steeds getrouw was bij alle oefeningen van het goddelijk Officie¹⁷⁾ en bij elke kleedings-, professie- en coronatieplechtigheid¹⁸⁾.

Beproevingen bleven hem niet gespaard, zoowel in zijn persoon als in de gemeenschap, die hij te leiden had in die beroerde tijden.

Onder zijn vicariaat en het prioraat van Zr Maria van Rye, zag het Sint-Annaconvent zich door de plunderende geuzenbenden gedwongen, de geliefde eenzaamheid van hun « Woestyne » te verlaten, en binnen Brugge's veiliger muren een onderkomen te zoeken, tusschen den Oudenburg en den Dyver. Daags na hun overhaast vertrek zagen zij de rookwolken van hun platgebrande kartuize¹⁹⁾. Dit gebeurde in 1580.

Het zou den monialen niet meer gelukken hun vroegere convent te betrekken, zoodat onder het verder vicariaat van P. Cornelis van Schoonhoven, dat samenvalt met de opeenvolgende prioraten van Maria van Rye (1569-1589), Godelieve De Boodt (1589-1603), Cornelia van den Bogaerde (1603-1606), Catharina Anchemant (1607-1615) en Catharina De Clerck (1615-1632) de kartuize zich blijvend te Brugge vestigde; en terwijl door aankopen en verbouwingen het prachtig kartuizerinnenklooster werd opgetrokken, waarvan nog heden enkele gebouwen en de kapel overblijven²⁰⁾, zorgde de vrome vicaris ervoor, dat de aloude strenge kloostertucht en de verheven gebedsgeest binnen de drukke stad ongeschonden bewaard bleven.

In zijn hoogen ouderdom, terwijl hij allen met het voorbeeld zijner deugden voorlicht, verliest hijzelf het licht zijner oogen, waardoor, zeggen de *Ephemerides*, « zijn gescherpte zielenoog gemakkelijker het hemelsche beschouwde » (l. c.).

¹⁷⁾ Le Vasseur, l. c. « Fuit mira morum probitate praeditus ex natura, bonus, exemplaris, ac in divinis officiis quamvis provector aetate assiduus ».

¹⁸⁾ d'Ydewalle, p. 207.

¹⁹⁾ ib. p. 163.

²⁰⁾ ib. p. 293-4.

In 1620 werd hij uit zijn ambt ontslagen, misericordiam obtinuit, zooals de kartuizers met hun fijnen zin voor menscheijkheid en suaviteit zoo typisch zeggen²¹⁾. Toch bleef hij in het monnikengebouw van het klooster wonen tot zijn zaligen dood den 1^{en} Februari 1623. Om zijn hooge verdiensten kende het Algemeen Kapittel hem de volgende « suffragia » voor overledenen toe : alle leden der Orde moesten een volledig psalterium te zijner zielelafenis bidden (« per totum ordinem plenum cum psalterio monachatum »), een mis de Beata Maria, en een eeuwigdurend jaargetijde op 1 Februari; in de Provincia Teutonica bovendien een mis de beata Anna²²⁾.

KLEEDING EN PROFESSIE

Een korte beschrijving van de plechtigheden bij de kleeding en professie bij de Kartuizerinnen zal het begrip van de beide collatiën van Vicaris Cornelis van Schoonhoven vergemakkelijken.

Wij ontleenen deze beschrijving hoofdzakelijk aan de twee volgende bronnen :

1. de *Statuta*²³⁾ der Kartuizers, daar deze ook voor

²¹⁾ ib. p. 252, n. 1.

²²⁾ *Chartae Cap. Gen.* 1623. Zie verdere verklaring hiervan bij d'Ydewalle, o. c. p. 226, n. 1.

²³⁾ De *Statuta* waarnaar wij steeds verwijzen, zijn vervat in de uitgave van Bazel 1510. De algemeene titel luidt : *Statuta ordinis cartusiensis a domno Guigone priore cartusie edita*. Zij bevatten echter behalve deze, ook *Consuetudines Guigonis* genoemde statuten van omstr. 1127, de *Statuta Antiqua* (vroeger ook *Consuetudines Cartusiae* genoemd) door D. Riffier in 1259 gepromulgeerd — de in 1222 geformuleerde en in 1223 goedgekeurde *statuta Janselini*, zijn alleen in hs. bewaard —; de *Statuta Nova* van 1368; de z. g. *Tertia Compilatio Statutorum* in 1509 door D. Dupuy (De Puteo) gepromulgeerd. Verder vindt men een uitgebreid *Repertorium Statutorum ordinis cartusiensis per ordinem alphabeti*, alsook de *Privilegia ordinis cartusiensis : et multiplex confirmatio eiusdem*, voorafgegaan door een gedetailleerd *Repertorium Privilegorum*. — Er bestaat ook nog een *Nova Collectio Statutorum* in 1571 opgesteld en definitief goedgekeurd in 1581, dat wij niet konden benuttigen voor deze studie. Cf. *Dictionnaire de Droit Canonique*, fasc. XV col. 640, in het artikel « Chartreux » door Dom Longin Ray.

de vrouwelijke tak golden, en er vóór het generalaat van Dom Innocentius Le Masson²⁴⁾ geen aparte « Consuetudines » of « Constitutiones » voor de Chartreusinnen bestonden. Werd in de allereerste geschreven « regel » der Kartuizers, de z. g. *Consuetudines Guigonis* in 1127 opgeteekend, geen gewag gemaakt van Chartreusinnen, reeds in de *Statuta Antiqua* (oorspronkelijk geheeten : *Consuetudines Cartusiae*) in 1259 door D. Riffier gepromulgeerd, bevindt zich hoofdstuk 34 van Pars III getiteld : *de Monialibus nostri Ordinis*; en in de *Tertia Compilatio Statutorum* van 1509, behandelt c. 12 in zijn 27 paragrafen uitvoeriger o. a. de verhouding tusschen priorin en vicarius.

2. Het *Handschrift 705* van de Grande Chartreuse, thans berustend in de stadsbibliotheek van Grenoble onder n° 617, beschreven in de *Catalogue Général des Manuscrits des Bibliothèques publiques de France. Départements. Tome VII Grenoble*, blz. 205. Het draagt tot titel : *Instructions et prières pour la réception des postulantes et novices de la Chartreuse, pour leur profession et pour la consécration des vierges*. Het is uit de XVIIe eeuw. Wij konden het weliswaar niet persoonlijk inzien, doch de E. P. Artaud-Marie Sochay, archivaris der Grande Chartreuse, was zoo vriendelijk de voornaamste passages, waarin het ceremonieel afwijkt van dat der in de *Statuta* beschrevene der Kartuizers, voor mij uit te schrijven, waarvoor onze eerbiedige dank²⁵⁾.

²⁴⁾ In 1670 schreef hij het *Directoire des novices des deux sexes de l'ordre des Chartreux*, en in 1693 werden zijn *Statuts des moniales chartreuses* vastgelegd. Zie *Dict. de Droit Canonique*, fasc. XV col. 628, in het artikel « Chartreuses » door D. L. Ray et D. Pierre Mouton.

²⁵⁾ Het leeuwenandeel krijgt de beschrijving van de ceremoniën der Maagdenwijding. Op den rug van het Hs. staat « Consécration des Vierges ». — Fol. 1 : « De la réception des postulantes et novices ». Fol. 18 : « De la Profession ». — Fol. 26 : « De la bénédiction et consécration des vierges ». Eveneens de rubrieken van het Pontificale. D. Artaud-Marie Sochay noteert : « Le second n'est qu'une traduction du pontifical, le premier aussi, mais il entre-mêle les rubriques de considérations pour la préparation des religieuses. On y trouve aussi les chants notés ». — Wij citeeren dit korthedshalve als Ms 705.

Kleeding. — Deze geschiedt na het postulaat, waarvan de Vicaris de duur vaststelt, bij den eigenlijken aanvang van het proefjaar.

Terwijl de *Statuta antiqua* (Pars II, c. 23, n° 1) voor den novice-kartuizer de minimum leeftijd van 20 jaar voorschrijven²⁶⁾, verbiedt het 12^e hoofdstuk n° 7 der *Tertia Compilatio*, dat men meisjes beneden de 13 jaar (ante finitum duodecimum annum) tot de professie zou aanvaarden. Dit was blijkens *Ms 705* in de XVII eeuw op 16 jaar gebracht. Aangezien er een volledig proefjaar aan de professie moest voorafgaan, kon de kleeding slechts op 12 (resp. 15) jaar plaats hebben. (Voor de Maagdenwijding, waarmede wij ons hier niet ophouden werd de ouderdom van 25 jaar vereischt, alsook 4 jaar professie²⁷⁾.) Er mogen slechts een beperkt aantal novicen worden aanvaard, niet meer dan het huis door eigen middelen kan onderhouden, en daar men van de novicen geen geldelijke bijdrage mocht eischen²⁸⁾, en de Moniales over 't algemeen een redelijken ouderdom bereikten, was er doorgaans niet veel plaats voor nieuwe kandidaten²⁹⁾.

26) « Pueros sive adolescentulos non recipimus; sed viros qui iuxta praeceptum Domini per manum Moysi viginti ad minus annorum ad sacra possint bella procedere ». En de *Statuta Guigonis* geven als reden op: « quia per eos monasteriis multa contigisse dolemus et magna spiritualia simul et corporalia pericula formidantes » (Cap. 27, n° 1, Numeri 26 a.).

27) Zie hierover *Stan. d'Ydewalle*, o. c. p. 35 en vv.

28) *Repertorium Statutorum*, bij het trefwoord « Moniales » litt. o: « In monialium receptione nihil exigatur vel petatur: alias recipientes incurrunt excommunicationem, qua non possunt absolvi, sine licentia speciali sedis apostolicae ».

29) De *Statuta Guigonis* c. 78 spreken van 13, maximum 14 kartuizers. Dit is bedoeld voor de monachi, dus zonder de conversen en de redditi. In zijn commentaar drukt *D. Le Masson* er op, dat het niet in de bedoeling lag dit aantal volstrekt zoo eng te beperken, doch wel, dat er een gezonde verhouding moest bestaan tusschen de bewoners der kartuis en de mogelijkheid om ze te onderhouden (*Migne*, P. L. 153 col. 752 en v.). Elders (ib. col. 680) bij c. 20 van Guigo, merkt hij op, dat het normaal aantal monniken in de Grande Chartreuse de 45 niet pleegt te overschrijden.

Het Chartreusinenconvent van Sint-Anna-ter-Woestijne (Brugge) telde in 1580: 21 koorzusters, 2 leekezusters en 17 donatienen (Zie *St. d'Ydewalle*,

De hierna gedrukte toespraken van Vicarius van Schoonhoven richten zich tot één enkele persoon³⁰⁾.

Op den vastgestelden dag voor de inkleeding, wordt aan de postulante in de kapittelzaal door den Vicarius, die zich achter de tralies bevindt, meegedeeld, dat zij door den Generaal-Overste wordt aanvaard tot het noviciaat.

De eigenlijke plechtigheid, door den Vicarius voorgezeten en geleid, heeft plaats na de terts in de kerk of kapel³¹⁾.

I. De postulante, begeleid door haar ouders of verwanten, komt in het voor de monniken voorbehouden deel der kerk, terwijl de monialen en zusters, achter de afsluiting, waarvan de poorten open staan, het *Veni Creator* aanheffen. De Vicarius zingt het vers en de oratie: « *Mentes nostras, quaesumus Domine, Paraclitus qui a Te procedit...* » Daarna gaat de postulante, met haar begeleiders tot aan de poort der afsluiting, doch treedt

o. c. p. 192) en in 1623: 23 koorzusters, 6 conversen, 7 donatienen en 3 monniken (ib. p. 207). Interessant is, voor de Kartuize van Sint-Anna, dat onder het prioraat van Joanna De Vos (1419-1434), die niet minder dan 24 nieuwe koorzusters opnam (d'Ydewalle, p. 91) er door het Generaal Kapittel in 1425 aan de Brugsche Monialen werd verordend: « ut numerum quinquaginta sex tam monialium, quam redditarum et conversarum, sine licentia capituli generalis vel R. Patris non augeant » (*Le Couteulx, Annales Ord. Cart. II*, p. 37).

30) Misschien was het *Margareta Boudens*, behoorend tot de eerste te Brugge, na de overkomst uit St. Andries, aanvaarde monialen (Zie *d'Ydewalle*, o. c. p. 296), en die in 1615 als « celliere » optreedt (ib. p. 314 en 205). Deze veronderstelling berust op het zwak vermoeden, dat de op de binnenzijde der kaft in 't rood geschreven sierletters M. B., initialen zijn van de kopiïste, of van de zuster voor wie ze werden gecopiëerd. Het is maar een zwak vermoeden, dat die M. B. tevens de in 1594 geprofeeste is, daar er dit bezwaar tegen bestaat, dat *Margareta Boudens* in 1597 de Maagdenwijding ontving (ib. p. 194) en er dus niet de vereischte 4 jaar professie verlopen waren.

31) In 1593-94 was de Kartuize Sint-Anna ter Woestijne reeds verwoest door de geuzen en hadden de Chartreusinnen dus Sint-Andries reeds verlaten. Te Brugge zal pas in 1610 de nieuwe (thans nog als militaire kapel bestaande) kerk gebouwd worden. Tusschen die twee datums betrokken de zusters enkele huizen tusschen den Oudenburg en den Dyver. (Zie *d'Ydewalle*, o. c.)

alleen binnen in het koor der religieuzen, en gaat zich voor de tralies plat ter aarde uitstrekken, *misericordiam* vragende, nl. vragende om opgenomen te worden³²⁾, zooals ze reeds in de kapittelzaal had gedaan.

II. De Vicaris zit voor de afsluiting aan den kant der monniken, terwijl de monialen, gesluiert en gemanteld tot aan het einde der plechtigheid, in het haar voorbehouden koor plaats genomen hebben. Op dit oogenblik waarop het exordium der eerste Collatie zinspeelt, en waarvan het de volle beteekenis verklaart, spreekt de vicaris de postulante toe, geeft haar de verzekering harer aanvaarding, en houdt haar de zware verplichtingen harer roeping voor, « *dura proponuntur et aspera, totaque vilitas et asperitas vite quam subire desiderat* » (*Statuta Antiqua*, p. II c. XXIII n° 6).

In het exemplaar der *Statuta Ordinis Cartusienensis a domno Guigone priore cartusie edita* te Bazel 1510, dat zich in de Ruusbroec-Bibliotheek bevindt en dat afkomstig is van de « *Cartusia Portarum* »³³⁾, heeft een XVII-eeuwsche hand het volgende bijgeschreven op het titelblad :

Observantiae et asperitates ordinis

³²⁾ Deze uitdrukking « *misericordiam petere* » is typisch kartusiaansch. Zie *Statuta Antiqua*, p. II c. 23, n° 5 : « *Talis forma servetur : Toto corpore prostratus, per misericordiam postulet se recipi pro prebendario et servo omnium, etc; »*

Dom I. Le Masson geeft er in zijn commentaar op de *Consuetudines Guigonis*, c. 22 n° 1, volgende verklaring van : « *Novitio misericordiam petenti, etc. Ab hac expressione, qua usi sunt primi Patres nostri ad significandum in genere quidquid petebant, usus ille ordinis natus est, ut quidquid conventualiter petimus sub misericordiae nomen petamus. Et quia in singulis capitulis generalibus priores petunt a suis officiis absolvi sub titulo misericordiae inde fit ut in chartis capitularibus domorum ordinis nomina ordine antiquitatis sigillatim scribantur, et in singulis dicatur priori domus N. : Non fit misericordia, id est petitio illa non est admissa, qua sub nomine misericordiae prior a prioratu absolvi petiit. Sed quando dicitur, fit misericordia, tunc indicatur petitionem suam fuisse admissam, et illum absolutum esse a prioratu. Haec notamus, ut extranei istam, ut vocant, misericordiam Carthusianorum, mirari desinant. » (Migne, P. L. CLIII, col. 682-3)*

³³⁾ Portes, Ain. (Frankrijk)

cartusienensis, que proponuntur a domno priore in receptione novitiorum.

Daar zij een beknopt beeld geven van het katuizerleven, laten wij ze hier volgen, hoewel enkele niet, andere slechts mutatis mutandis op de katuizerinnen toepasselijk zijn.

1. Numquam potestis egredi terminos sine licentia³⁴⁾
2. Non potestis exire de cella sine licentia³⁵⁾
3. Debetis surgere quotidie ad matutinas
4. Debetis dicere quotidie horas canonicas, et de beata Maria et diebus ferialibus agendam pro defunctis³⁶⁾
5. Debetis dicere quolibet anno centum breves³⁷⁾

³⁴⁾ Men weet, dat de katuizers hun wekelijksche « *spacimentum* » of verplichte wandeling hebben. Voor de Chartreusinnen is dat vervangen door een dagelijksche recreatie. Cf. Le Couteulx, *Annales Ordinis Carthusienensis*, Monstrollii, 1888. II, p. 35 sub. VII.

³⁵⁾ Voor de katuizerinnen is dit verzacht, daar ze niet in afzonderlijke kluizen wonen en meer in gemeenschap leven en bidden; ook worden ze in geval van ziekte in de ziekenzaal verpleegd, wat voor katuizers niet het geval is. (ib. II, 35)

³⁶⁾ Ook de moniales zingen het kerkelijk officie, ongeveer zooals de monniken, alleen de lessen der metten worden ingekort : « *Officium divinum, exceptis brevioribus, quas e breviario assumunt, Matutinarum lectionibus, instar monachorum diu noctuque persolvunt; una e monialibus benedictis (die de Maagdenwijding ontvangen hebben), cum vice sua contigit, horas incinent et Evangelium, absentibus monachis, post nocturnum cantante.* » (Le Couteulx, o. c. II, 36)

De Monialen zeggen het Officie *de Beata*, indien ze willen in de kerk, twee aan twee : « *Omnes fere horas B. Mariae in ecclesia, si volunt, binae recitant.* » (ib. II, 36)

In het *Diction. de Droit Canonique*, fasc. XV, col. 630 citeeren de auteurs een curieuze verordening van het Generaal Kapittel van 19 Mei 1677, waarbij aan de religieuzen, die bang zouden zijn om 's nachts naar de kerk te gaan, verlof wordt gegeven om de metten van O. L. Vrouw in haar cel te bidden.

« *Agenda, quo nomine officium defunctorum, id est vespervas, matutinas et laudes ab antiquis vocamus...* » (Le Masson, in zijn commentaar op de *Consuetudines Guigonis*, c. XI, n° 1. Migne, P. L. CLIII, col. 656) Zie ook volg. noot.

³⁷⁾ *Brevis* was oorspronkelijk een korte aankondiging van het overlijden van gewone medeleden — voor beroemde afgestorvenen werd een speciale broeder rondgestuurd : « *rolliger* » om in alle katuizen het overlijden te melden, terwijl voor de gewone een eenvoudige mededeeling of « *obit* » werd gestuurd,

6. Debetis dormire vestitus³⁸⁾
7. Portare Cilicium³⁹⁾
8. Tenere Silentium⁴⁰⁾
9. Nunquam comedere carnes in Eternum⁴¹⁾
10. Jejunare qualibet .6^a. feria in pane et aqua
11. Debetis jejunare ab exaltatione sancte crucis vsque ad pascha. et adventum sicut quadragesimam⁴²⁾

die door zijn korte vorm den naam van « brevis » verwierf. Daardoor ontstond de afgeleide beteekenis van « brevis » als : gebeden die bij het overlijden van een medebroeder of -zuster moesten gezegd worden. Ook gebeden bij de jaargetijden vielen onder die benaming. Zij werden zoo ingedeeld, dat er telkens twee per week gezegd werden, dus een honderdtal per jaar. (Cf. *Statuta Nova*, p. I, c. 4, n° 12) Zie ook *Dict. d'Archéologie et de Liturgie*, III, col. 1054 in het artikel : *Chartreux*, door A. Degand.

³⁸⁾ Voor de Chartreusinen wordt voorgeschreven : « Moniales jaceant cum cuculla et conversae cum scapulari » (*Statuta Nova*, p. III, c. 4, n° 23) Volgens Le Couteulx, *Ann. Cart.* II, p. 35, bezigen zij voor de nachtrust een « parva cuculla », nachtkovel.

³⁹⁾ In een modern handschrift « *Statuts des Chartreuses* » (na de aanpassing aan den nieuwen C. I. C. van 1917), mij, door M. St. d'Ydewalle, die het van den vicarius van Beaugard (Ysère) ontving, vriendelijk ter inzage gestuurd, lezen we onder de titel : *Habit des Chartreuses*, o. a. : « Nous lisons dans un manuscrit que les Chartreuses portent habituellement le cilice, qu'elles doivent en avoir trois et deux lombaires (espèce de corde pour ceindre la taille). Il faut cependant savoir, que la Moniale, à la différence du moine, ne peut porter le cilice qu'avec la permission de la Mère Prieure et du confesseur, tandis que le moine lui, au contraire, a besoin d'une permission mour ne pas le porter. Elles peuvent se donner la discipline une fois par semaine selon la règle ou plus souvent avec permission. Il n'y a pas le même inconvénient que pour le port du cilice. »

⁴⁰⁾ Over de Moniales zegt Le Couteulx, o. c. II, 35-36 : « Silentii et solitudinis non tam strictis legibus tenentur ut Monachi, ne impari sexui gravius pondus foret par in his praeceptum, licet aliorum Ordinum sanctimonialibus in utroque longe adhuc austeriores sint... Semel etiam in die recreatio, qua Monachi diebus ferialibus privantur, Monialibus conceditur. »

⁴¹⁾ « In victu eumdam nobiscum servant rigorem etiam cum privatione carni in extrema aegritudine. In eo tamen illud discrimen est, quod nos diebus ferialibus in cellis nostris soli semper comedimus; illae vero nunquam solae, sed in communi refectorio quotidie vescuntur. » (Le Couteulx, o. c. II, 35)

⁴²⁾ Van 14 September tot Paschen : groote vasten; buiten enkele feesten slechts één maaltijd met 's avonds een collatie. Onder advent en quadragesima zijn ook eieren, melk, kaas en boter verboden. Buiten den groote vastentijd

12. Non potestis aliquid petere, accipere vel dare sine licentia
13. Vos ipsi debetis mundare vestes vestras
14. Eritis in anno novitiatus sub magistro
15. Debetis studere cordetenus psalterium in anno novitiatus⁴³⁾
16. Portabitis capam per totum annum novitiatus⁴⁴⁾
17. (niet ingevuld)

III. Als nu, bij het aanhooren van al deze « asperitates » de postulante ongeschokt en kloekmoedig antwoordt, dat zij, uitsluitend op Gods goedertierenheid en de gebeden harer zusters betrouwend, naar de maat der goddelijke goedheid, dit alles zal onderhouden, wordt haar gevraagd, zich naar den raad van het Evangelie met allen te verzoenen, die mogelijk iets tegen haar mochten hebben, en of zij bereid is, aan hen, aan wie ze iets verschuldigd mocht zijn, zooal niet het viervoudige, zooals Zacheus, dan toch ten minste het evenwaardige terug te schenken als zij kan. (Stat. Ant. p. II c. 23, n. 6).

IV. Daarna knielt zij voor den vicaris, legt de gevouwen handen in de zijne waarop deze haar uit naam van God, van de orde en van hemzelf en der medezusters gemeenschap verleent, en haar nogmaals voorhoudt, dat zij tot aan hare professie vrij mag heengaan, en ook evenzeer, wat God verhoede, mag doorgestuurd worden, als haar levenswandel niet mocht bevallen. (ib. n. 8).

V. De postulante vraagt nu aan haar vader en moeder

zijn er nog meerdere afzonderlijke vastendagen. Zie *Dict. de Droit Canon*, fasc. XV, col. 656-7.

⁴³⁾ De novice moest dus heel de psouter van buiten leeren, en later zal zij ook de overige gedeelten van het officie, die meermaals voorkomen, in haar geheugen prenten, en zelfs « si Deus dederit sibi gratiam, potest totum antiphonarium inpectorare, prout olim in domo Cartusiae constuevit », aldus het *Manuale caeremoniarum domus majoris Cartusiae*, c. 8. Zie *Dict. d'Archéol. et de Liturgie*, III, col. 1067-8. Men bedenke, dat de boeken toen zeldzaam en kostelijk waren, en dat er 's nachts geen weelderige verlichting kon worden aangebracht !

⁴⁴⁾ De Chartreusinnen dragen een hoofdsliuier, voor novicen en jonggeprofesten in 't wit. Pas na de Maagdenwijding dragen zij den zwarten sluijer.

den zegen, dien zij geknield vóór de tralies ontvangt. Daarop volgt de vredekus aan al de medezusters.

Dan geleiden de priorin en de cellierster haar naar de kapittelzaal of elders, waar zij haar wereldsche kleeven uit- en het kloosterkleed aantrekt. Ondertusschen zingt het convent het responsorium : *Induit me Dominus vestimentis salutis* etc. met vers en *Gloria*. (Ms. 705)

VI. De postulante treedt weer binnen met de brandende kaars in de hand; zij prosterneert zich terwijl het vers gezongen wordt : *Veni Sancte Spiritus rep'e tuorum corda fidelium* etc., waarna de vicaris aanheft : *Confirma hoc Deus* en het convent vervolgt : *quod operatus es in nobis*. Volgt : *Dominus vobiscum — Et cum spiritu tuo*. Oremus. *Actiones nostras quaesumus, Domine, aspirando praeveni et adiuvando prosequere*, etc. en : *Deus, qui corda fidelium* etc. (Stat. Ant. p. II, c. 23 n° 12).

Wat voor de kartuizers thans volgt : de « incellatio » heeft begrijpelijkerwijze voor de chartreusinnen niet plaats, daar zij niet in afzonderlijke kluisen wonen. In de plaats daarvan wordt een offertorium gezongen : *Offerentur regi virgines* (zonder *post eam*) etc. als op het feest van O. L. Vr. Lichtmis.

Gedurende deze « offerandezang » staat de novice op en offert haar brandende kaars. De vicaris knipt haar een haarvlok af. Na den zang knielt zij vóór de tralies, en de vicaris, geholpen door priorin en cellierster, legt haar den hoofdsliuier op, luidop zeggende : *Hoc sit in velamen oculorum tuorum et in signum quod in sponsam Christi...* Daarop wordt de Psalm 132 « *Ecce quam bonum* » gezongen. « *Gloria. Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison. Pater noster. Et ne nos inducas. Salvam fac ancillam tuam Domine. Deus meus sperantem in te. Mitte ei Domine auxilium de sancto. Et de Sion tuere eam. Domine, exaudi. Et clamor. Domine Deus virtutum. Dominus vobiscum. Oremus. Deus qui iustificas impium...* Praetende, Domine, famulae tuae... Exaudi nos. Domine sancte Pater... Per Christum Dominum nostrum». (ibid. n° 14)

VII. Thans richt de vicaris opnieuw het woord tot de novice, en prent haar het onderhouden in van de stilzwijgendheid en het huisreglement, vertrouwt ze toe aan de novicenmeesteresse, wie hij op het hart drukt haar tot het kloosterleven te vormen, hare geestelijke oefeningen te regelen, ze te troosten en op te beuren in bekoring en beproeving : dit alles, zooals reeds de *Consuetudines Guigonis* (c. 22) aangaven « *blande et leniter* », waaruit eens te meer de « *bonitas en suavitas cartusiana* » blijkt. (Cf. het commentaar van L e M a s s o n, i. h. l., Migne P. L. 153 col. 683-4).

VIII. Na deze toespraak besprenkelt hij de novice met wijwater, waarna zij opstaat, buigt, en haar kloosterkleedij gaat vervolledigen, door haar hoofdtooisel van de wereld te vervangen door een kap met bef (gimpe) en band. Over den hoofdsliuier krijgt zij weer het bloemenkroontje, dat zij reeds bij het begin der plechtigheid droeg, en ook dezen ganschen dag dragen zal (Ms. 705).

De vicaris zingt vervolgens de hoogmis, waaronder de nieuwe novice communiceert. En zoo eindigt deze inkleedingsplechtigheid.

Waar hebben wij de « collatie » van den vicaris te plaatsen ? Volgens de bovengegeven beschrijving, naar het Ms 705 neemt de vicaris tweemaal het woord, zie n° II en VII. Uit het begin der eerste Collatie blijkt ongetwijfeld dat zij bij n° II gehouden werd (Want ghy dochtere nu oetmoedelick ter aerde ghevallen zijnde begheert hebt misericodie... fol. 1, r°) Op fol. 6, v° echter blijkt de postulante reeds in 't wit gekleed te zijn (Want ghy nu wtwendich gheheel aenghetoghen zijt met witte cleederen). Dat zou duiden op een later moment in de plechtigheid, onder n° VII. Het is echter zeer goed mogelijk, dat te Brugge in 1593 niet precies in alle punten dezelfde gewoonten heerschten als beschreven in het XVII-eeuwsch Ms., waar over een ander detail opgemerkt wordt : « *C'est la coutume de cette maison* », en de archivaris, die mij de uittreksels van het Ms. mee-

deelde zet hierbij tusschen haakjes : « laquelle ? » Van groot belang is het intusschen niet; het kan trouwens ook, dat de vicaris deze collatie pas later voluit schreef, om ze als aandenken aan de novice en geprofeste te geven.

Professie. — De plechtigheid bij de professie der katuizers wijkt niet veel af van die der Benediktijnen⁴⁵⁾; zij wordt beschreven in de *Consuetudines Guigonis*, c. 22 n^r 3, c. 23, 24 en 25, en uitvoeriger in de *Statuta Antiqua*, p. II c. 24.

I. Als de tijd voor de « benedictie » van de novice nadert, die pas na een volledig jaar noviciaat geschieden mag, moet zij in drie kapittel-vergaderingen nogmaals « misericordiam » vragen, en bij volharding van harentwege en gunstig advies van overheidswege, moet zij alles, wat zij bezit « quomodo vel quibus placuerit » uitdeelen (*Stat. Ant.* II, c. 25, n. 1). Haar wordt gemeld, dat zij op dien bepaalden dag haar professie zal doen en communiceeren. Zelf schrijft zij de gelofte-formule, of zoo zij niet, of niet schoon genoeg schrijven kan, mag een medezuster het voor haar doen en teekent zij alleen met haar naam of een kruisken (ib. n^r 3 en 4).

II. Onder de H. Mis wordt haar bij het *Credo* een brandende kaars gegeven. Na het Offertorium (post offerendam) zingt zij, in 't midden der kerk, vóór de afsluiting, op ernstigen en devoten toon driemaal het vers : *Suscipe me, Domine, secundum eloquium tuum et vivam, et non confundas me ab expectatione mea* », wat door het koor der zusters telkens herhaald wordt. Na de derde herhaling, voegt zij er het *Gloria Patri* aan toe. Volgt : Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison. Pater noster. Nu legt zij haar kaars neer, en knielt achtereenvolgens voor elk der zusters, te beginnen met de priorin, en zegt duidelijk telkens : « *Ora pro me soror* ». Daarna gaat zij haar kaars offeren aan de afsluiting, kust de hand van

⁴⁵⁾ *Dict. d'archéol. et de Liturgie*, III col. 1048. Zie uitvoeriger beschrijving ervan in de *Regula S. Benedicti*, c. 58 (Migne, P. L. LXVI, col. 803, vv.).

den vicaris en gaat zich ter aarde neerwerpen. De vicaris zingt : « Et ne nos inducas... Salvam fac ancillam tuam, Domine... Mitte ei... Esto ei... Domine, exaudi... Domine Deus virtutum... Dominus vobiscum. Oremus. » Hier geschiedt de wijding van de « cuculla », de kovel der novice, welke smallere verbindsbanden heeft dan die der gewijde maagden⁴⁶⁾. De vicaris legt haar nu, geholpen door de cellierster, de kovel op.

III. Nu leest de novice, op den toon der lecties (*Ms.* 705) haar gelofte-formule, die luidt : Ego soror N... promitto stabilitatem et oboedientiam et conversionem morum meorum, coram Deo et sanctis eius, et reliquiis istius eremi, quae constructa est ad honorem Dei et Beatae semper Virginis Mariae, et Beati Johannis Baptistae, in praesentia Dni N... Vicarii et sororis N... Priorissae. (*Stat. Guigonis* c. 23, en *Statuta Nova*, p. III c. 4 n^r 4)⁴⁷⁾.

Na de aflezing harer professie knielt zij, kust de

⁴⁶⁾ *Consuetudines Guigonis*, c. 24 : « Oratio super cucullam. Domine Jesu Christe, qui tegumen nostrae mortalitatis induere dignatus es, obsecramus immensam tuae largitatis abundantiam, ut hoc genus vestimenti, quod sancti Patres, ad innocentiae vel humilitatis indicium, saeculo abrenuntiantes ferre sanxerunt, ita benedicere digneris, ut haec famula tua, quae hoc usa fuerit, te induere mereatur, qui vivis et regnas cum Deo Patre. »

⁴⁷⁾ Wat de gelofte van gehoorzaamheid betreft, merkt het commentaar van Le Masson op : « Non additur secundum regulam, quia vovemus eam absolute et absque ulla conditione, est enim apud nos supra regulam et est velut substantia regulae... » (Migne, P. L. CLIII, col. 689)

Een andere conclusie trekt de archivaris van de Groote Chartreuse, Dom Artaud-Marie Sochay, als hij mij schrijft : « (Dans cette formule de la profession) on ne lit pas la clause, qui se lit dans toute formule de profession des branches de l'O. S. B., quelles qu'elles soient, même les Camaldules, qui ont le plus de ressemblance avec nous : « Promitto oboedientiam secundum Regulam sancti Patris Nostri Benedicti ». On a donné beaucoup de raisons pour ou contre, mais qui ne prouvent pas grand chose. En voici une qui tranche le débat (elle n'est pas longue à formuler, mais je crois qu'on n'y répondra pas de si tôt) : les Chartreux sont-ils une branche de l'O. S. B. ».

De novice noemt ook den vicaris in de gelofte-formule, doch belooft alleen gehoorzaamheid aan de priorin (volgens de *Statuta Nova*, p. III, c. 4, n° 4).

In het meermaals genoemde werk van St. d'Ydewalle over de Katuize van Sint-Anna, vindt men tegenover p. 246 de gelofteformule van een donatiene, en op blz. 316 die van een broeder.

professie-formule, legt ze op de afsluiting, en gaat zelf knielen bij de tralies. De vicaris zegent haar dan door het gebed : « Domine Iesu Christe, qui es via... »⁴⁸⁾ en besprenkelt haar met wijwater. Hierop staat de nieuw geprofeste op, buigt diep en gaat geknield gehoorzaamheid beloven aan de Priorin, (volgens het gebruik van het huis, zegt *Ms. 705*).

Ten slotte doet zij den mantel aan voor de Communie.

Dat deze dag er een van onvergetelijke vreugde is, hoeft geen betoog. De *Tertia Compilatio*, c. XIII, par. 9, waarschuwt echter, dat men dien dag niet al te copieus zal feesten, om den gewonen eenvoud niet te kort te doen !

Waar plaatst zich bij deze plechtigheid de collatie van den Vicaris ? Wellicht reeds bij de aanvaarding tot de geloften in de kapittelzaal. *Ms. 705* zegt alleen dat de Vicaris een toespraak houdt bij de tweede aanvraag (zie onder I) en op den dag der professie.

OVER DEN INHOUD

De beide Collatiën betreffen blijkbaar dezelfde persoon, die in 1593 de kleeding ontving en in 1594 hare professie deed. De aandachtige lezer zal gereedelijk bemerken, dat de tweede Collatie reeds een dieper geestelijk inzicht bij de toegesproken persoon veronderstelt.

⁴⁸⁾ *Cons. Guignonis*, c. 25. « Oratio super novicium. » Ze luidt voor de novicia : « Domine Iesu Christe, qui es via sine qua nemo venit ad Patrem, quaesumus benignissimam clementiam tuam, ut hanc famulam tuam, a carnalibus desideriis abstractam, per iter disciplinae regularis deducas; et quia peccatores vocare dignatus es dicens : « Venite ad me, omnes qui onerati estis, et ego vos reficiam; » praesta ut haec invitationis tuae vox ita in ea convalescat, quatenus peccatorum onera deponens, et quam dulcis es gustans, tua refectio sustentari mereatur, et sicut attestari de tuis ovibus dignatus es, agnosce eam inter oves tuas et ut ipsa te sic cognoscat ut alienum non sequatur, sed neque audiat vocem alienorum, sed tuam qua dicis : « Qui mihi ministrat me sequatur. » Qui vivis et regnas... »

Over het geheel ligt een vaderlijke sfeer; de zegging is doorgaans eenvoudig, maar direct en zonder langdradigheid. Moeilijkheden of onduidelijkheden zijn er wel niet. Wij stippen hier in 't kort den draad uit en geven in het voorbijgaan hier en daar een interessante passage aan.

I. Eerste Collatie : « Jnde Cleedinghe ».

Uitgaande van het nederig gebaar, nl. het zich ter aarde nederwerpen der postulante, waardoor zij haar intentie te kennen gaf om in de orde der Chartreusinnen opgenomen te worden, ontwikkelt de spreker eerst de drievoudige beteekenis van dat verzoek om « misericordie ».

Zij vraagt nl. de goddelijke « misericordie » of barmhartigheid, die zij zoo vaak ondervonden heeft, maar vooral in haar uittocht uit de wereld naar het kloosterlijk leven, waarin zij « zuverder leven, zelder vallen, haestigher opstaen, sorchvolderlicker wandelen, gherusterlicker sterven ende overvloedelicker gheloont worden (zal) ».

Ten tweede : barmhartigheid van de Orde der Kartuijzers, die straffen en kastijdingen voor de overtredingen voorziet, wat een genade is, daar zonder straf geen schuld wordt kwijtgescholden.

Ten derde : de barmhartigheid der Zusters, doordat deze haar in haar gemeenschap opnemen. Na haar professie zal zij deze gemeenschap niet meer mogen verlaten. Gedurende dit jaar tusschen kleeding en professie moet zij op de proef gesteld worden.

Hier komt de natuurlijke overgang : om het proefjaar goed te doorstaan, moet gij wel weten welke groote genade uw Bruidegom Jezus Christus U bewezen heeft door uwe roeping uit de wereld, waarom ik dan ook als onderwerp van deze toespraak genomen heb : de groote genade der roeping, de gevaren der wereld, waaraan gij

ontsnapt zijt, en bijgevolg de groote blijdschap en dankbaarheid, die de uwe moet zijn. « Waerom ic tot myn theme ghenomen hebbe die woorden vanden propheet Jsaïas » c. 61, v. 10.

Eerste deel : redenen tot blijdschap : uw uittocht uit de wereld.

Volgt eerst de uitleg van den Isaiastekst, en wel in een zeer omslachtige volzin met telkens nieuwe redende, onder- neven- en tusschengeschikte bijzinnen, om toe te geven, dat de aangehaalde tekst eigenlijk over de Kerk der eerste tijden geprofeteerd werd, doch ook wel op de nieuwe bruid Christi kan toegepast worden.

En vooreerst : de blijdschap in dien tekst vermeld is toepasselijk. Immers wanneer heeft een mensch tijdelijke blijdschap ?

1. als hij aan een groot gevaar ontkomt;
2. als hij een grooten gast ontvangt;
3. als hij een groote aanwinst of bezit verwerft;
4. als hij goed gezelschap op zijn weg gevonden heeft.

Zoo mag zich de bruid Christi verheugen. Bij de toepassing wordt alleen het eerste punt breedvoerig ontwikkeld, de overige slechts aangestipt.

1. Zij is aan groote gevaren ontsnapt : de gevaren der wereld, der zonde, der hel. De wereld wordt dan vergeleken bij Ninive, bij een zee, waarin zoovele schepen vergaan, bij den zondvloed, waar zeer weinigen ontkwamen, bij een plaats vol strikken, bij den brandenden oven van Babylon.

Zeer mooi volgt hier de amplificatio : de wereld is « ontsteeken met dat helsche vier, zoe dat een broysch of cranck mensch dicwils met een windeken van een woordeken ontsteken wort met dat vuer der gramschap; ende van eens te zien eenich costelick dinck wort ontsteeken met dat vuer der begheerlicheyt ende ghiericheyt oft dierghelycke quade gheneghentheynt nae dat die oorsaeke haer presenteert. Want diet peck gheraecht zal daerof besmet worden soe die wyseman zeght. Want

aldaer perykleteert die reynicheyt inde wellusticheyt, die oetmoedicheyt inde ryckdomme, die godvruchticheyt inde comenschap, die waerheyt in veel sprekens ende die liefde inde wercken. » (F. 4, r°).

Daarna verhaalt en vertaalt hij een exempel uit de *Similitudines Sancti Anselmi* door den monnik E a d m e r verzameld, nl. over een Koning en een stad en een kasteel en in het kasteel een versterkte toren. De vijand van den Koning overvalt voortdurend zijn heerlijkheid, plundert de zwakke huizen en neemt de bewoners ervan gevangen; maar in het kasteel kan hij geen kwaad berokkenen, tenzij aan hen, die zich vrijwillig bloot geven aan zijn slagen. In den toren heerscht een volstreckte veiligheid. De Koning is God, de vijand de duivel, de heerlijkheid of stad de wereld van het christendom, 't kasteel het kloosterleven, en de toren is het leven der contemplatie en hemelsche conversatie.

2. De postulante ontvangt een groote gast in hare ziel, zooals Zacheus eertijds den Heer Jezus herbergde.

3. Zij verwerft een groot bezit, nl. de hoop op de eeuwige glorie.

4. Zij geniet het heerlijke gezelschap van God en zijn lieve heiligen.

Tweede deel : Een bijzondere reden tot blijdschap is het dragen van het geestelijk kleed der bruiden Christi.

De inwendige vreugde moet ook naar buiten stralen en blijken.

Dat kleed is : de onschuld, die ons in het Doopsel is geschonken;
de rechtvaardigheid en de deugden, die de postulante als bruid Christi moet beoefenen.

Dit wordt dan verder ontwikkeld. Zooals hij zijn exordium putte uit het ootmoedig verzoek om « misericordie », zoo neemt hij nu als uitgangspunt wederom een tastbaar en concreet zinnebeeld : de witte klederen waarin de postulante is gehuld. Zij verzinnebeelden de

onschuld en den reinen levenswandel waartoe de bruid Christi geroepen is. Deze groote uitverkiezing brengt haar verplichtingen mee.

« Want daertoe staet ons te weten, dat ghelyck niemant god den vader ghenough can louen ende dancken van zyn aldermoghenste scheppinghen naer zyn godlicke beelt ende ghelyckenisse, noch ooc can ghenough louen ende dancken die zone gods Iesum Christum van zyn aldercostelicste verlossinghe; soe en can ooc niemant ghenough louen ende dancken den h. gheest van zyn alderbermhertichste ingheuinghe oft roup, waer deur hy tot zynen eyghen dienst in een clooster gheroupen is. Maer al eest dat wy allen zoe machtich gheschepen zyn, ende zoe dier verlost zyn, ende wy religieusen zoe goedertierentlick gheroupen zyn; nochtans en can niemant zalich zyn, tenzy dat hy ooc naerstelick arbeyt zyn manieren ende leuen te vueghen om te wandelen naer dien eedelen scheppinghe, diere verlossinghe, ende den goeden roup, van hem is vereyschende. »

Als Christus « een ziel vangt, die hem behaagt » moet die den ouden mensch afleggen, en door meditatie, contemplatie en andere geestelijke oefeningen komen tot een gedaanteverwisseling, als die waarbij ook Christus' kleederen wit werden als sneeuw.

Met een aansporing tot waakzaamheid om die witte gewaden nimmer te besmeuren, en een aangepast gebed wordt deze eerste collatie gesloten.

II. Tweede Collatie : « Jnde Professie ».

Exordium. Al is Jezus Christus een voorbeeld en spiegel voor alle christenen, toch is hij het bijzonder voor de religieuzen, die hem van naderbij volgen door de drie evangelische raden : « ghewillighe armoede, ghehoorsaemheyte ende zuverheyte », waardoor zij aan de wereld sterven. Daarom ook is de tekst uit Jo. 21, over den graankorrel, hoewel letterlijk op Jezus' kruisdood slaande,

toch toepasselijk op den geestelijken dood van hen, die de wereld, het vleesch en den eigen wil verzaken.

Propositum : Van dit geestelijk martelaarschap en zaligen dood der gratie heb ik me voorgenomen te spreken in dit uur der nieuwe professie. De nieuwe bruid Christi en al de religieuzen moeten geestelijke graankorrels zijn, Christus navolgen, niet door uitwendige tormenten, doch « deur een lantsamigher ende sachter doot onse brandende begheerlichkeiten der zinnen ende affectien, ende die yseren willen onser hertneckicheyt moeten temmen, breken ende ten lesten die selue steruen, indien wy den overvloedighen vrucht der zalicheyt willen ghenieten. » (f. 11, r^o-v^o)

Ontwikkeling. Eerst ontwikkelt hij deze gedachte *ex auctoritate*, door teksten van de H. Schriftuur en de Vaders. Daarna *ex ratione* en door verdere verklaring van dezen geestelijken dood, eerst in 't algemeen voor elke religieuze, daarna bijzonder voor de Chartreusinne.

1. Hier volgt een uitgebreide vergelijking met iemand, die den tijdelijken dood sterft. Eer iemand sterft maakt hij zijn testament, wat ook de kloosterling doet, want in zijn geestelijk testament « maect hy god zijn ziele, zyn lichaem het graf, zyn goet dat hy heeft of hebben mach die werelt ende zyn oversten ». De executeurs van dit testament zijn de oversten. Bij 't sterven verder verliest de mensch de natuurlijke hitte van zijn lichaam, daarna het gebruik van zijn uitwendige zinnen, stilaan ook het vermogen om te bewegen, en ten slotte wordt hij na zijn dood met een klein kleed bedekt in het graf gelegd. Punt voor punt wordt dit alles op den kloosterling toegepast.

2. De Chartreusinnen zijn in 't bijzonder dood voor de wereld, door hun drie geloften van standvastigheid, gehoorzaamheid en bekeering der zeden.

Standvastigheid : stabiliteit. Daardoor verplichten wij ons niet alleen om nimmer het klooster te verlaten, doch vooral om te geenen tijde in onze roeping te verflauwen.

Gehoorzaamheid is 't zwaard waarmede de monialen

aan God geofferd worden en zalig sterven. Volgen citaten uit de vaders en de bemerking : « Waerachtich leeft hy denwelcken Christus is al in al ».

Bekeering van zeden : « conversio morum ». Daartoe is zelfkennis speciaal van noode. Volgen woorden van S. Basilius.

Exhortatio tot de Bruid Christi : Gij zijt der wereld gestorven, doch moet die dood nu gansch uw leven voortzetten. « Laet v dan niet duncken dat ghy yedt meer eyghens hebt, noch lichaem noch ziele noch eenigh wtwendich dinck. Want deur de reynicheyt is benomen het lichaem, deur die ghewillighe armoede het wtwendich goet, ende deur dobedientie die ziele. Want wy in onse professie begrypen die beloften der reynicheyt ende armoede onder die beloften der obedientie ende bekeeringhe onser zeden ». Tot slot wederom een aangepast gebed.

Deze tweede collatie is gekenmerkt door een sobere eenheid, die nergens uit den toon valt en een bondige en volledige ontwikkeling van den gekozen tekst biedt.

HET HANDSCHRIFT

Het handschrift der Ruusbroec-Bibliotheek bevat 16 (modern genummerde) bladen van 14 op 21 cm., met een bladspiegel van 10 cm. breedte (afgelijnd, doch met onregelmatige regeleinden) op 17 à 17,5 cm hoogte. Er zijn tusschen de 24 en 26 regels per bladzijde. Het is geschreven in een groote Nederlandsche bastarda,forsch en regelmatig, met hier en daar verbeteringen. Naar de hand te oordeelen zou men geneigd zijn het handschrift een eeuw vroeger te dateeren!⁴⁹⁾ De omslag is van ruw

⁴⁹⁾ Men vergelijke b.v. in : A. Hulshof, *Deutsche und Lateinische Schriften in den Niederlanden* (Bonn, 1918) met n° 8 a : « Van den houte, 1438 »; en met n° 10 a : « Het Goutsche chronycxken, 1463 ».

perkament zonder titel. Op de binnenzijde van het voorste omslagblad staat in roode inkt : *Collatien ghedaen byden eerweerdighen pater vicaris der Sa[r]treusin-nen heer Cornelis van Schoonhouen An^o. xv^c.xciiij. ende xciiij*. En merkelyk lager, beneden het midden, in groote doch eenvoudige sierletters : *M. B.*⁵⁰⁾

Op fol. 1 r° begint de eerste collatie, getiteld : « Jnde cleedinghe », op fol. 9 v° de tweede, getiteld : « Jnde professie ».

De beginletters van de preeken, van de gebeden en van het corpus der eerste collatie zijn in roode sierletters, zonder krullen. De hoofdletters zijn met een roode haal doorstreept bij 't begin van elken zin en den naam Jezus Christus. De punctuatie is eenvoudig, alleen zal de lezing vergemakkelijkt worden, als men bedenkt, dat de punt (.) meermaals dienst doet als komma of als gedachtenstreep.

Enkele referenties van aangehaalde schriftuurteksten staan in de rand nu eens links, dan weer rechts aangegeven. 'n Paar zijn foutief, zooals ter plaatse wordt genoteerd.

Op fol. 5, 6, 7, 8, 9, 10, 13, 14, telkens op de recto-bladzijde onderaan op zij van de bladzijde, geheel buiten de bladspiegel, staan gedeeltelijk afgesneden romeinsche cijfers geschreven, die niet meer te lezen zijn en ook niet op elkaar schijnen te volgen voor zoover gedeelten van C's en X's nog te onderscheiden zijn. Zij hebben blijkbaar niets met de folieering van dit handschriftje te maken.

Bij het drukken werd de folieering tusschen vierkante haakjes [] aangegeven; evenzoo de woorden of letters, die zich niet in de tekst bevinden doch blijkbaar door verstrooidheid vergeten werden.

De alinea's, die in het handschrift niet onderscheiden zijn, dan alleen vóór de groote sierletters en vóór de

⁵⁰⁾ Zie opmerking in n. 30.

beide als thema dienende schriftuurteksten, hebben wij zelf aangebracht, om den gedachtengang gemakkelijker te laten volgen.

In de voetnota's bij het handschrift wordt naar de regels verwezen, die in de rand schuin zijn aangegeven.

De oorspronkelijke spelling werd behouden, behalve dat de inonsekwente aanwending van u en v, y en ij werd genormaliseerd.

'n Paar citaten uit de Kerkvaders hebben wij niet kunnen identificeeren (2^e Collatie, r. 64, 164 en 204).

Vestigen wij ten slotte de aandacht op enkele ongewone woorden of schrijfwijzen, als :

fol. 2 v° : *doens* voor : toen. — 3 r° : *winnighe* (verschrijving voor : *winninghe*?) : winst. — *aendacht* (verleden deelw. van aendencken) *hebben*. — 4 r° : *leechelick* voor lichtelijk. — *schreumen* voor schromen. — *helschs*, verschrijving voor *helsche*? — *perykleteert*, loopt gevaar. — 4 v° : *huuste* voor huizen. — *inwoenders*. — 7 r° : *conelicke* voor koninklijke. — 10 r° : *evangelixe* (raden). — *reynigher* voor reiner. — 11 v° : *lancsamigher* voor langzamer. — 13 v° : *sterffenisse* in den zin van versterving. — 14 r° : *onruelick*, verschrijving voor onruerlick? — 15 v° : *leuy* voor lui.

Dr. LOD. MOEREELS, S. J.

JNDE CLEEDINGHE

[1r^o]

Verblydende zal ic my verblyden inden heere/ende myn
ziele zal haer verblyden in mynen god. Want hy heeft my
ghecleet met die cleederen der zalicheyt/ende met die cleederen der rechtveerdicheyt heeft hy my omhanghen. Isaie.lxi.

5 Want ghy dochtere nu oetmoedelick ter aerden ghevallen
zynde begheert hebt misericordie/simpelick ende met een woort
u gheheele intentie ende meyninghe te kennen ghevende : soe
moet ghy voor al weeten dat dese uwe begheerte drie zaecten in
10 haer is begrypende/te weten die misericordie vande godlicke
bermherticheyt ende gratie/ende die misericordie vander oorden/
ende ten die misericordie vande gheemenschap der zusteren.

Die godlycke misericordie hebt ghy tot noch//toe in veel [1v^o]
zaecten gheprouft ende bevonden in u zelven/ende sonderlinghe
15 in dese uwe alderzalichste wtleydinghe vander weerelt die vol
boosheit ende duusternisse is. Want inde heilighe religie (indien
ghy u zelven waerneemt ende bewaert) zuldy zuverder leven/
zelder vallen/haestigher opstaen/sorchvolderlicker wandelen/ghe-
rusterlicker sterven ende overvloedelicker gheloont worden.
20 Waeromme ghy die bermherticheden des heeren met die pro- ps. lxxxvij
pheet david eeuwelick zult loven ende singhen.

Ten tweeden begheerende die bermhertigheyt vander oorden/
begheert ghy die discipline oft straffinghe vander oorden/
zoe wanneer die oorden eenighe penitentie oft castydinghe in-
25 stelt teghen eenighe ghebreken of sonden. Want alsulcke casty-
dinghe is een waerachtighe misericordie vander oorden/ghelyck
ooc god almachtich andersins die sonde niet en vergheeft : casty-
dende hier of hier naemaels alle die sonden van zyn wtvercoren/.
Want gheen sonde blyfter by God onghestraft/noch gheen ghoet
30 ongheloont.

Ten derden die misericordie der zusteren/dat is die bermher-

5. Is. 61, 10 — 17. Voor de verklaring van « misericordie » zie de inleiding, noot 32. — 10. *in haer* : in zich (ook elders aldus). — 12. *ten* (derden). — 14. *gheprouft* : ondervonden. — 20. Ps. 88 : *Misericordias Domini in æternum cantabo*. — 23. Hier worden de « asperitates » bedoeld, die de novice werden voorgehouden. Zie Inleiding : over de kleeding. — 31. Na « zusteren » zijn drie woorden « ontfanckt ghy nu » doorgehaald.

[2^{r°}] ticheyt die de zusteren hebben//om u tontfanghen in haerlieder
ghemeenschap/ontfanct ghy nu alzoe/dat ghy dezelve uwen leven
daghen niet en zult moghen laten/nae dat ghy gheprofessyt zult
wesen. Welcke ghemeenschap ghy nu een iaer voor dese cleed- 35
dinghe gheprouft hebt/ende noch een iaer daer nae prouven
moeght.

Maer om dese prouvinghe wel te doen moet ghy voor al weeten
ende bekennen die gratie die u uwen brudegom Jesus Christus
ghedaen heeft u roupende ende treckende wt dese dolende blinde
weerelt. Waeromme ick voor my heb ghenomen/u voor ooghen
te houden die groote gratie des heeren u in uwen roup bewesen,
ende daer toe ooc die periculen des weerelts daer ghy af bewaert
zyt/ende wat blyschap ende danckbaerheyt ghy daerom behoort
te hebben om uwen brudegom ghetrouwelick te dienen. Waer toe 45
Ic tot myn theme ghenomen hebbe die woorden vanden propheet
Isaias/zegghende aldus.

Verblydende zal ic my verblyden inden heere/ende myn ziel
zal haer verblyden in mynen god/want hy heeft my ghecleet
met die cleederen der zalicheyt. etc.// 50

[2^{v°}] Al eest dat die voorgaende woorden vande propheet Isaias
ghesproken ende ghepropheteert zyn vande blyschap verheuginghe
ende danckbaerheyt der Christenen menschen int beginsel vande
heilighe kercke/ten tyden Ihesu Christi ende der apostelen ende
heurlieder naeste naevolghers/want doens was die h. kercke waer- 55
achtelick ghecleet met dat cleet der zalicheyt.dat is die kennisse
der godlicke gratie ende der deuchden/dewelcke zyn die cleede-
ren ende het cyraet der h. kercke. want (alsoe daer nae volght)
ghelyck die aerde voortbrenght haer cruyt/ende een hof zyn zaet
wtschiet. te weeten wt ende deur dat invloeden vande son. soe 60
zal god die heere (die welcke is die son der rechtveerdicheit)
wtschieten.dat is doen wtspruuten die rechtveerdicheyt inde her-

33-34. Nu moogt gij U nog terugtrekken, wat na de professie niet meer het
geval is. Cf. Inleiding, Professie punt I. — 35. Het postulaat duurde één jaar.
41. Versta : waarom ik mij voorgenomen heb. — 51 en vlgg. Voor het beter
begrip van deze lange zin, lees of denk : « Het is wel waar, dat die voorgaande
woorden » etc. het tweede lid der tegenstelling bevindt zich r. 64 « Nochtans
moghen »... enz. — 59. nl. *Is. 61*, vers 11.

ten ende inde wercken ende loff ende danckbaerheyt inde mon-
den voor alle menschen int openbaer. Nochtans moghen de zelve
65 woorden zeer betaemelick toegeschreven worden die vreuchde
ende die blyschap van een nieuwe bruyt christi. Want zy over-
goten zynde vande godlicke goedertierentheit/met een inwendi-
ghe//ende gheestelicke vrolycheit/veel redenen heeft om blyde [3^{r°}]
te zyn ende haer te verheughen. zegghende : Verblydende zal ick
70 my verblyden inden heere etc.

Want ghelyck een mensch hem tydelyck verblyt als hy van
groot perykel verlost is/als hy een grooten gast ontfanghen heeft/
als hy grooten winnighe vercreghen heeft.ende als hy goet ghe-
selschap inden wech ghevonden heeft. soe mach veel meer haer
75 ghestelick verheughen ende verblyden een nieuwe bruyt Christi
wanneer zy aenmerckt dat zy in eenighe maniere ontghaen heeft
die perykelen der sonden/des weerelts ende daer deur ooc die
perykelen der hellen.

Aenghaende die perykelen des weerelts als men daerof verlost
80 wordt/zoe ontghaet men ooc ontallicke zonden des vleeschs ende
der sinnelicheit/ende der begheerlicheyt. Waerom ons groote-
licx staet te verblyden. Want tmach wel vande weerelt verstaen
worden tghene datter staet gheschreven van Ninive/dewelcke is
als een figuer vander weerelt. Die ghesien zal hebben. u. dat is
85 die uwe perykelen zal metter herten aensien ende aendacht
hebben die zal van u springhen/dat is zal loopen ende zyn toe-
vlucht nemen tot die religie of tot een//clooster. Die weerelt wort [3^{v°}]
wel gheleken by een zee : wiens perykelen blyken wt die daer
deur passeren ongheschent, ende wt die menichte die daer in ver-
90 drincken. Inde zee van spaengien van vier scheepen en blyfter niet
een/maer in dese zee de[s] weerelts en worter niet een behouden
van vier menschen. Die baren of verheffinghe deser zee zyn
wonderlick. Nummermeer is daer ruste/altoos blazen daer die
winden der tentatien ende die daer verloren ghaet die blyft eeuwe-
95 lick verloren. daerom wort die weerelt ooc gheleken met het

71. *Tydelyck* : in het tijdelijke. — 81-83. *Nahum*, 3, 7 « *Et erit : omnis
qui viderit te resiliet a te, et dicet : vastata est Ninive : quis commovebit super
te caput ? unde quaeram consolatore[m] tibi ?* » — 95. De zondvloed beschreven
in *Gen. 6* en *7*.

diluvie/alwaer datter zeer weenich behouden waren/gheleken by die ghenen dewelcke daer verdroncken. Die weerelt is een plaetse vol stricken/de welcke alleen die ootmoedicheit ontghaet. Ghe-lyck S. Antonius sach op een tyt dat het gheheel aertryck beleyt was met stricken: ende zwaerlick versuchtende zeyde Wye zal daer kunnen passeren? Ende hy ghehoirt een stemme die hem [4r^o] seyde. Die oetmoedicheit. Die weerelt is als die bran=//dende oven van babylon. de welcke een cranck mensch zeer behoirt te schreumen ende te vresen. Want zy is ontsteeken met dat helſchs vier. Zoe dat een broysch of cranck mensch dicwils met een windeken van een woordeken ontsteken wort met dat vuer der gramschap/ende van eens te zien eenich costelick dinck/wort on[t]steeken met dat vuer der begheerlicheyt ende giericheyt.oft dierghelycke/quade gheneghentheynt nae dat die oorsaeke haer [4v^o] presenteert. Want diet peck gheraect zal daerof besmet worden soe die wyseman zeght. want aldaer perykleteert die reynicheyt inde wellusticheyt/die oetmoedicheyt inde ryckdomme/die godvruchticheyt inde comenschap/die waerheyt in veel spreken.ende die liefde inde wercken. Verblyt u dan arme ende crancke ziele/die soe leechelick cundt bedroghen worden/zoe haestelic cundt vallen/zoe qualick opstaen/dat ghy nu die weerelt ontghaen zyt/ende als een voet inden hemel ghestelt hebt/daer een religieus metter herte ende ziele behoirt te woenen zeggende metten apostel. Onse conversatie//is inde hemelen. daer alle gherusticheit is. [4v^o]

Dewelcke gherusticheit der religieusen ende tperysel der weerlicke ende weerelsche menschen gheeft zeer schoon te kennen Sinte Anselmus. zeggende met een ghelyckenisse. Datter is een

99. Cf. AA. SS. der Bollandisten, Januari, t. II in die 17, p. 143. Dit komt voor in de *Apophthegmata et Collationes*, c. IV, n° 17. «Item B. Antonius retulit vidisse omnes laqueos super universam terram extentos, et cum suspirans dixisset: Quis hos poterit transire? vocem ad se dicentem audivit: Humilitas sola pertransit, Antoni; quam nullo, modo valent superbi contingere. Ex *Ruffino, lib. 3.* » — 103. D a n. 3. — 110. Verkeerdelyk voor E c c l i. 13, 1: Qui tetigerit picem inquinabitur ab ea; et qui communicaverit superbo, induet superbiam. — 113. *Comenschap*: koopmanschap, handel. — 118. P h i l. 3, 20 — 122 en volg. Deze uitgewerkte vergelyking vindt men, met geringe wijzigingen, in: E a d m e r i M o n a c h i *Liber de Sancti Anselmi Similitudinibus*, c. LXXVI: De regno, et villa, et castello et dungeone Zie Migne, P. L. CLIX, col. 647-8.

Coninck die heeft een groote ende brede heerlicheit in zyn ryck. dese heerlicheit heeft een casteel.ende boven tcasteel is een hooghe torren. Inde heerlicheit zyn veel stercke huusen. ende ooc veel 125 meer crancke huusen. Int casteel is zoe groote vasticheit dat zoe wye eens daer toe ghevluicht is/van niemant can ghehindert oft gheque[t]st worden/ ten zy dat hy daer wt compt. Inde toren is soe groote gherusticheit/dat zo wye daer eens can opclimmen/ 130 nummermeer en begheert van daer te ghaen. Dese coninck heeft een viandt/zoe groot ende zoe machtich dat al die gheene die hy vindt buuten dese heerlicheit neemt ghevanghen voor hem zonder groot ghewelt. Noch compt hy dicwils inde heerlicheit/ende die crancke huuste berooft hy/ende die inwoenders neemt met 135 hem ghevanghen.maer die stercke huusen/naedemael dat hyse niet en can verwinnen/verlaet hy die//teghens zyn danck. Maer [5r^o] int casteel en can hy niet comen/of die daer ghevluicht zyn hinderen tenzy datse comen inde strydt vande heerlicheit.maer indien/datse deur die liefde der ouders/vrinden oft maghen daer 140 wt comen.omdatse hooren datmense doodt oft qualick tracteert/of indien datse kyken deur die gaten vant casteel/dan moghen zy leechelick ghedoot oft gheque[t]st worden. Waerom is henliede vannode datse niet en hooren naer tgheroup van vrinden oft maghen/ende niet wederom en comen totten strydt/ende ooc 145 niet wt oft om en kyken/maer datse altoos vlieden ende lopen zoe zy begost hebben tot dat zy comen inden toren/daer zy gheheel gherust moghen wesen.

Dese coninck is god/die oorloogh heeft met den duvel del hel- len/god heeft in zyn ryck des weerelts het Christendom daer 150 hy heer af is.ende in dit christendom ist casteel des cloosters leven/ende boven tclooster die conversatie alleen der engelen. Inde Christenheit zynder sommige sterck in deuchden/maer veel cranck ende onsterck. Int clooster is zulcke sterckheit dat die daer religieus gheworden is/niet en can vanden viant gheque[t]st wor- 155 den/tenzy dat hem zyn roup leet is.//Maer inde toren/dat is inde [5v^o] conversatie der engelen is zoe groote blyschap ende ruste/dat zoe wye daer eens ghecomen/die en begheert daer nummermeer wt te comen. Die viant van dese coninck heeft zoe veel machts dat

hy al die Joden ende heydenen dewelcken buuten die Christenheit zyn/zonder ghewelt ghevanghen neemt ende worpt inde helle. Dicwils comt hy oock int Christendom/ende de cranckte tenteerthy ende verwinthy/ende neemt haer zielen ghevanghen/maer die desen helsche viant sterck vindt ende wel ghewapent met deuchden/als hy haer niet en can ghewinnen/verlaetse met droefheit. Int casteel des cloosters en heeft hy gheen macht altoos/noch en heeft eenighe macht om eenighe religieuse yedt quaets te doen tenzy datse wederom ghekeert zyn naede weerelt/oft metten lichaem of met eenighe affectie der vriden oft maghen.

Soe mach haer dan een religieus wel te recht verblyden inden heere deur wyens gratie zy ghenomen is wt zoe veel perykelen des weerelts ende der sonden haer selven noch meer verheughen datse god haer schepper deur zyn gratie ontfanghen//heeft int thuus van haer herte/ghelyck wy lesen van Zacheo die welcken met groote blyschap hem ontfanghen heeft in zyn huus.

Waer deur zy haer ooc mach verblyden met die winnighe ende den hoop vande eeuwighe glorie/soe die apostel Pauwels scrjft. Deur die hoope u verblydende in tribulatie.

Noch mach haer een religieus verblyden deur tgheselschap van god ende zyn heiligen ende der engelen die zy deur haeren roup vercreghen heeft. Want ghelyc wy lesen dat die drie coninghen zeer verblyt zyn met een groote blyschap ghaende int huus/ende vindende het kinneken Jesus met zyn moeder maria/ende ooc siende die sterre die heur daer toe ghebracht heeft zoe moet ooc een religieus hem verblyden als hy ziet het licht van die godlicke inspiratie waer deur hy totter clooster ghecomen is als in een huus daer hy Jesum ende Mariam is vindende. Indien hy hem waerachtelick ende zonder ophouden zouct,ghelyck die propheet David zeght. Zouckt zyn aensicht altoos.

Maer want ons theme specialicke spreect van die blyschap der gheestelicke cleederen der//zalicheyt ende rechtveerdicheyt.zoe dat een bruyt Christi wel mach zegghen. Ick zal my zeer ver-

173. Verkeerde referentie voor: Luc. 19, 2-10. — 178. Vrij geciteerd: Rom. 12, 12: *Spe gaudentes: in tribulatione gaudentes.* — 184. Cf. Matth. 2, 10. — 189. Ps. 104, 4. — 190. *Want: omdat.*

blyden Int aenschouwen ende die ghenuechten van myn brudegom Jesu Christi/ende myn ziele zal haer verheughen/in myn god/dat is zal haer zoe zeer inwendich verblyden/datter ooc wtwendighe teekenen der blyschappe zullen wtbersten/deur die aemerckinghe zynder beneficien ende weldaden. Want hy heeft my ghecleet mettet cleet der zalicheyt dat is der onnoselheyt/die ick ontfanghen heb int h. doopsel.ende dat ic Jesum Christum ontfanghen heb voor myn brudegom/die welcke my omghedaen heeft tcleet der rechtveerdicheyt dat is der deuchden.

Maer want ghy nu wtwendighe gheheel aenghetoghen zyt met witte cleederen,die welcke ons beteekenen die waerachtighe onnoselheyt ende zuverheyt der ziele/waertoe wy al tsamen deur die wtendighe witticheyt vermaent worden.zal ick noch wat zegghen van die zuverheyt der ziele ende der herte.want zy brought waerachtighe vreuchde ende blyschap voert alsoe Salomon zeght. Daer en is gheen blyschap boven die blyschap der herten//de welcke is sprutende wt die liefde der rechtveerdicheyt ende wt den haet der zonden/alsoe ons die Conelicke propheet ghetuycht zegghende Ghy hebt die gerechticheyt bemindt ende die onrechtveerdicheyt ghehaet/daerom heeft u uwen god ghesalft met die olie der blyschappe. Waertoe staet ons te weeten/dat ghelyck niemant god den vader genouch can loven ende dancken van zyn aldermoghenste scheppinghen naer zyn godlicke beelt ende ghelykenisse/noch ooc can ghenouch loven ende dancken die zone gods Jesum Christum van zyn aldercostelicste verlossinghe.soe en can ooc niemant ghenouch loven ende dancken den h. gheest van zyn alderbermhertichste inghevinghe oft roup/waer deur hy tot zynen eyghen dienst in een clooster gheroupen is. Maer al eest dat wy allen zoe machtich gheschepen zyn/ende zoe dier verlost zyn/ende wy religieusen zoe goedertierentlick gheroupen zyn. nochtans en can niemant zalich zyn/tenzy dat hy ooc naerstelick arbeyt zyn manieren ende leven te vueghen om te wandelen naer dien eedele scheppinghe/diere verlossinghe/ende den goeden roup, van hem is verheyschende. Want zoe S. Augustyn seght. Die u gheschepen heeft zonder u,die//en zal u niet zalich maken

208. Sap. 8, 16. — 210. Ps. 44, 8. — 226. S. Aug. *In Joan., sermo XV. c. 2.*

zonder u.dwelck ooc te verstaen is van die verlossinghe ende den roup.want ghelyck Christus self zeght. Veel synder gheroupen/maer weynich wtverkoren. Om dan te wesen vande 230 wtvercoren/soe ist vannode naeden raedt van S. Pieter/dat wy deur goede wercken/onse verlossinghe ende onsen roup zeker maken.dwelck in gheen maniere beeter en gheschiet dan deur een sterck ende vast voornemen van zyn brudegom ghetrouwelick te dienen alle die daghen zyns levens.daghelycx voortghaende 235 van deuchde tot deuchden/want god almachtich is medewerkende met alzulken goeden wil. Soedanighe wil ende vast propoost is dat witte cleedt ende die zuverheyte der herten/die liefde gods ende van zyn naeste/ende dat waerachtich brulcleet/dwelck niet en hadde die int h. evangelië wt die bruloft gheworpen was. 240

apo. iij. Daerof zeght S. Jan. Ic raede u.van my te coopen gloeyent goudt/dwelck is die brandende liefde/ende dat ghy met witte cleederen ghecleet wort/dwelck is die onnoselheyte ende zuverheyte der herten.deur die aenneminghe van alzulken goeden wille tot alle// 245 deuchde/

Waer toe vannode is die oude ende zwerte cleederen eerst 245 wt te trecken/als wy lesen int bouck deuteronomij. Indien ghy ghecomen onder u vianden ghevanghen zult hebben een vrouwe die u behaecht/soe zal zy wt trecken die cleederen daer zy in ghevanghen is/ende deur zekeren tyt zal zy rou hebben ende droevich 250 zyn over haer vader ende moeder/of vrinden.ende dan zalse wesen u huusvrou. Soe Christus Jesus comende onder zyn vianden deser weerelt vanght daer een ziele die hem behaecht/met zyn brandende liefde dewelcke met die liefde ghevanghen zynde moet 255 voor al wt trecken den ouden mensch/des weerelts ende der werlicke ghedachten ende ghepeysen.ende moet haer bedroeven ende waerachtich leedtschap ende berou hebben van haer sonden ende ghebreken die zy van haer lichamelycke vader ende moeder gheerft heeft ende dan aentrecken den nieuwen mensch die nae 260 god gheschapen is/om te wandelen in nieuwicheyte ende zuverheyte des levens. Daerom seyt Salomon. Tallen tyden laet u.cleederen

eccls. iij.

228. Na « ooc te » zijn « verlossinghe ende den roup » geschrapt. — 229. Matth. 20, 16 en 22, 14. — 231. II Petr. 1, 10. — 240. Matth. 22, 11-13. — 241. A p o c. 3, 18. — 248. Deut. 21, 10-13. — 261. Eccl., 9, 8.

wit zyn. ende bewaert u hert met alle sorghe ende wacht want daer wt comt het leven. Want ghelyck int lichaemelick//leven te [8v^o] bewaren men sonderlinghe sorghe draeght/voort hert/soe ist ooc 265 vannode int gheestelick leven/voor al te sorghen om thert te bewaeren van alle onbetamelicke ghedachten/om dat onnosel wit ende onbesmet te houden. Waerom wort die religie ooc wel gheleken byde berch van thabor of vande transfiguratie daer die heere Jesus wesende in zyn ghebet/is verandert in zyn aensicht/ 270 ende zyn cleeren zyn wit ende blinckende gheworden.want een religieus wort verandert int aensicht zynder herte/deur ghestadighe ghebeden meditatie/ende contemplatie.ende zyn werken worden wit simpel/ende onnosel.deur die oeffeninghe van alle deuchden.die welke therte vanden mensche verheughen ende ver- 275 blyden. Maer ghelyck wy sonderlinghe sorghe draghen als onse cleeren wit/schoon ende zuver zyn/datse niet bevleect of besmet en worden/soe moeten wy ooc naerstelick toesien dat onse herten nae datse deur die biechte/meditatie ende bedinghe ghezuvert ende ghereynicht zyn niet wederom besmet en worden met eenghe 280 smette der sonden.nae ons cranck vermeughen/maer moeten ooc// [9r^o] arbeyden datse deur daghelycx oeffeninghe zuverder/schoonder ende witter worden op dat in ons ooc mach volbrocht worden die belofte van onsen brudegom daer hy seght zy zullen met myn wandelen int witte want zyt weerdich zyn. Ende die daer zal 285 ghewonnen hebben/die zal ghecleet worden met witte cleederen. Dwelck ons wil verleenen god den vader den zoon ende den h. gheest. Amen.

GHEBET

O Alderliefste brudegom Iesu Christe ick love dancke ende ghe- 290 benedyde u met gheheelder herte om uwe sonderlinghe liefde/waer mede ghy my gheroupen hebt tot desen heiligen staet/ende ick bid u deur die zelve liefde ende die opperste goetheyt/gheweerdicht u toch my u arme dienseresse alzoete stercken met uwe godlicke liefde/dat ic uwe maiesteyt myn leven daghen 295 met alzulcke blyschap ende verheuginghe der herte ende des gheest mach dienen/dat ic daer deur/die weerelt/het vleesch

269. Matth. 17, 2. — 278. Bedinghe : gebed. — 284-285. A p o c. 3, 4 en 5.

[9°] myn eyghen wille met allen haer tentatien cloeckelick mach//
verfoeyen ende verwinnen/ende u alleen aenhanghende loven
ende dancken. Jesu Criste die metten vader leeft ende regneert
inde eenicheit des h. gheest van eeuwe tot eeuwe Amen. 300

JNDE PROFESSIE.

Voorwaer ick zegghe ulieden tensy dat terwe graen in
deerde vallende sterve/soo blyft dat alleen/maer ist dat
versterft zoo brenghet veel vruchten voorts. Johan. xii.
Al eest dat onse heere Jesus Christus ghebenedyt hem zelven 5
ghegheven ende ghestelt heeft tot een exempel ende een spee-
ghel van alle menschen om hem nae te volghen/nochtans heeft
hy sonderlinghe daer toe verkosen alle religieuse ende gheeste-
licke persoenen.dewelcke ooc voor haer ghenomen hebben hem
te volghen als haerlieder leydtsman/ende sonderlinge in drie 10
[10°] punten daer in hy hemlieden//een levendich exempel gheweest
is.te weten inde drie evangelixe raeden/ghewillighe armoede/
ghehoirsamheit ende zuverheyte waerdeur hy die weerelt ende
zyn zelven gheheel verlaten hadde/ende ghestorven was.zoo
datter niemant oyt armer/ghehoirsamer ende reynigher ghevon- 15
den is. Waer deur hy hem zelven wel heeft gheleecken met een
terwe graenken dwelck vallende opter aerden sterft./zegghende.
Tensi dat terwe graen enz. Dewelcke sententie al eest dat Chris-
tus specialyck verstaen heeft vande doot zyns cruus.nochtans
machse ooc wel verstaen worden vande gheestelicke doot waer 20
deur/hy de weerelt/het vleesch ende zyn eyghen wille/noyt
gheleeft en heeft/maer gheheel ende al verlaten.op dat wy re-
ligieusen hem zouden sonder eenighe excusen navolghen.waer
deur wy gheseyt ende ghereeckent worden de wecrlt doot ende
ghestorven te zyn. Want Christus Jesus en heeft niet alleen die 25
doot des cruus ghesmaect om ons te versoenen aen zyn hemelsche
[10°] vader/ende te verlossen//vande eeuwighe doot/maer ooc om dat

4. *Dat versterft*: dat het sterft. Versterven is hier het intensief van sterven.
— 4. Jo. 12, 24. — 17. Na «vallende» is een woord geschrap: sterft.
— 21. *noyt geleeft*: transitief gebruikt in den zin van: beleven, of naar zijn
eigen wil leven.

wy deur zyn exempel zoude verweect worden om zyn leven nae
te volghen. Daerom zeght hy terstont daer nae. Die zyn ziele
30 bemint die zalse verliesen/ende diese haet in dese weerelt/die
bewaertse int eewich leven.daermede ooc te kennen ghevende dat
zyn litmaten/allen sancten ende santinnen zyn als terwe graen-
kens ende zaet inde aerde valt/sterft/ende veel vruchten voort-
brenght. Want zoe wye zyn eyghen begheerlicheit ende quade
35 affectie of gheneyghenheyte tot quaet/arbeyt in hem zelve te
bedwinghen/te crucen/ofte dooden/die sterft een gheestelicken
doot/ende deur een zalighen haet bewaert hy zyn ziele int eewich
leven.die hy alzo hatende bemint. Ende dese wech van zyn eyghen
affectien/eyghen liefde ende quade sinnelicheyte te sterven ende
40 te breken/hebben alle die apostolen/martylaren/confessoren ende
maeghden ghewandelt. Den welcken wech want alle goede reli-
gieusen met een oprecht herte zoucken in te ghaen/als den wech
christi/ende zynder heilighen/soe verliesen//zy ooc zalichlick [11°]
haerlieder zielen ende leven. Niet (soe S. Bernaert zeght) dat
45 stervende als een martelaer/maer dat straffende ende castydende
als een penitent/ende een rouwich mensch over zyn zonden. Want
tees een maniere van martyrie die werken des vleesch te breken
ende te dooden met den geest veel zachter dan als die letten
gheslegghen worden metten zwaert/maer moyelicker deur lancheyt
50 des tyts.

Van welck gheestelick martyrie/ende zalighe doot der gratie
van alle waerachtighe religieusen ic nu voor my ghenomen heb
te spreken in dese ure der nieuwe professie/op dat die bruyt
christi ende wy allen religieusen als gheestelicke graenkens mo-
55 ghen weeten/hoe wy Christum Jesum ende zyn heilighe marte-
laers moghen navolghen/niet deur wtwendighe tormenten des
vleesch als naghelen/cruus/vuer oft zwaert/maer deur een lanc-
samigher ende zachter doot/onse brandende begheerlicheden der
zinnen ende affectien/ende die yseren willen onser hertneckicheit
60 moeten temmen/breken ende ten lesten die selve sterven//indien [11°]

29. Jo. 12, 25. — 39. «sterven»: versterven, dooden. — 41. *Want*: immers.
— 43. S. Bern. *In Cantica*, sermo XXX. «Genus martyrii est, Spiritu facta
carnis mortificare; illo nimirum, quo membra cæduntur ferro, horrore quidem
mitius, sed diuturnitate molestius». (*Bernardi Opera*, ed. Mabillon, I, 1379-A.)
— 48. *letten*: ledematen. — 60. *sterven*: zie n. 39.

wy den overvloedighen vrucht der zalicheyt willen ghenieten.

Want costelick ende precieus is inde teghenwoordicheit des heeren/oooc alzulcke doot ende sterven zynder heiligen. Daerom noempt S. Antoninus die religie te zyn een doot ende die religieusen dooden. Want die religie is een doot der gratie waer 65 deur een religieus hem zelve neemt ende berooft vande gheuechte des werelts/ende die weerelt sterft. alsoe S. Pauwels seght. Ghy zyt doot ende u leven is verborghen met Christo ^{coll. iij.} in god/waertoe hy ons elders vermaent zeggende: Sterft u. litmaten die daer zyn opter eerden. byde lidmaten verstaende die 70 sonden des lichaems/die deur die litmaten volbracht worden/ghelyc hy daerna verhaelt/onzuverheyt ghiericheyt begheerlicheyt/omde welcke die gramschap gods compt over die onghe-lovighe. Alzulken doot sterven zy die haer passien ende quade gheneghenheyt dooden. ghelyc Sinte Pauwels seght. Als of wy 75 ^[12 r°] sterfden/ende ziet wy leven. Van soedanighe doot//zegt S. Bernaert. Goet is die doot de welcke tleven niet en beneemt/maer verandert in een beter deur de welcke het lichaem niet en valt/maer die ziele wort opgeheven: want tis vannode dat wy inde wech van dit leven sterven die sonden ende ghebreken/op dat 80 den dach des doots beter zy/dan den dach der gheboorten. Soe ^{rom vi.} dapostel noch elders seght. houdt u zelve/doot te wesen die sonden/ende levendich voor god. in Christo Jesu. Want levendich te wesen voor god/is zynen wille te doen/ende zyn godlike raeden te volghen.

Noch vintmen zommighe redenen waeromme die religieusen ghenoept worden doot of die weerelt ghestorven te zyn. Want inden eersten eer yemant compt te sterven. ghelyc hy zyn testament maect/alsoe maect ooc een religieus zyn testament int welck hy maect god zyn ziele/zyn lichaem het graf/zyn goet 90 dat hy heeft of hebben mach die weerelt ende zyn oversten. Die executeurs van dit testament zyn de zelve oversten/ wyen ^[12 v°] hy zyn ziele ende lichaem te//bewaren gheeft. Item als een mensch behint te sterven/zoe behint hy te verliesen zyn na-

62. Ps. 115, 15. — 67. Col. 3, 3. — 69. ib. v. 5. — 75. II Cor. 6, 9. — 76. « Bona mors, quæ vitam non aufert, sed transfert in melius ». In *Cantica*, sermo L II, *Bernardi Opera* (ed. Mabillon) I, 1446-A. — 82. Rom. 6, 11.

95 tuerlicke hitte/daerna ooc tghebruyc van zyn vyf zinnen te weeten tghesicht tghesicht ende anderen/ende ten lesten ooc zyn eyghen rueren/alzo dat indien hy moet verleyt zyn van plaetse tot plaetse/dat moet gheschien deur anderen ende niet deur hem zelve/hem wort ghegheven een cleyn ende cort cleet nae zyn 100 lichaem ende soe gheleyt int graf. Inde zelve maniere sterft ooc gheestelick die in een clooster ghaet. Want voor al verliest hy die natuerlicke hitte of warmte/dat is al die vleeschelicke ende weerlicke liefde tot die ouders/vrinden ende maghen/Waerdeur hy mochte vande versmadenisse des weerelts ende die heilige 105 conversatie afghetrocken worden. Ten tweede verliest hy ooc tghebruyck der wtwendighe zinnen te weten van tghesicht tghesicht/tghenaken of ghevuelen ende dierghelyke/deur een eerlycke ende gheestelycke bewaernisse der zelve Ten derden verliest hy ooc zyn sprake deur//dien dat hy ten zekeren tyden ende ^[13 r°] 110 plaetse onderhout dat zilentie ende moet zwyghen. want daer deur wordt die gratie van god vercreghen/ghelyc Sacharias stom wessende ende zwyghende heeft vercreghen zyn zoon S. Jan Baptist die ons beteekent die gratie. Ten vierde verliest hy ooc zyn eyghen wil/want hy mach nerghens ghaen of staen. dan deur die obediencie ende met oorlof zynder oversten. Ende ten lesten worden 115 hem ghegheven die gheestelicke cleederen totte nootzaeckelicheyt/niet tot overvloedicheyt/ende daer en boven ghesloten int pandt oft clooster/ende wordt daer als begraven in een graf/om dat hy deur tgheruchte des weerelts niet en soude belet ofte beruert 120 worden van zyn heilige oefeninghe ende becoringhe. want alsoe zyn die waerachtighe religieusen als doode ende haer leven is verborghen met Christo in god.

Maer nu moeten wy ooc aenmercken hoe dat die religieusen der Sa[r]treusen oorden specialicken sterven deur haerlieder drie be- 125 loften die zy doen te weeten: Die stantvasticheit/dobedientie/ende die//bekeeringhe der zeden. ^[13 v°]

Want het dan licht is te beghinnen maer langhe ende totten eynde zyns levens inde wercken der deuchden die de natuere ende die mensheyt zwaer vallen/stantvastelick te blyven/ende zyn 130 eyghen wille ende sinnelicheyt altoos te wederstaen ende te ster-

111. Luc. 1, 20. — 125. Zie inleiding over de Professie.

ven is zeer moyelick ende lastich. Waerom dat wy deur alzulcke zwaericheit niet en zouden verwonnen worden van onse cranckheit/ende om dat wy voort eyndt van ons leven niet en zouden afwyken van die waerachtighe verlatenisse ende (ende) sterffenisse van ons zelve/zoo beloven wy stantvasticheyt/waer 135 deur wy ons selven benemen niet alleen dat wy nummermeer moghen verlaten die religie ende tgeestelick habyt dat wy aennemen/maer ooc ende principalic dat wy nummermeer moghen inde sterffenisse van ons zelve slap flauw ende traech worden afwykende van onse eerste viericheyt ghelyck die apostel scryft 140 van sommighe Als ghyluden metten gheest begost hebt/nu volbrenghet ghy mettet vleesch/ghelyck ooc de ghene die ons Jesus [14 r°] deur zyn apostel//S. Jan beripste zeggende: Ick heb teghen u dat ghy verlaten heb u eerste liefde.laet ons dan hooren die i. cor. xv. vermaninghe vanden apostel zeggende: Weest stantvastich 145 ende onruelick/altoos overvloedich int werck des heeren/weetende dat uwen arbeyt niet te vergheefs en is inden heere.op dat wy soo dicwils als wy yedt vuelen in onsen sinnen affectien oft wille dat contrary of teghen die wille gods is of teghen die wille des oordens of onser overste/dat wy dat niet en consenteren 150 maer dooden ende offeren opden altaer van onser herten. Maer wat vruchten dat daer af comen can niemant scriven of wtspreken dan die den loon van zoedanighe sterfvinghe inden hemel ontfanghen heeft.ghelyck wy lesen van een discipel die welcke zeven mael op eenen nacht wederstont zyn affectie ende be- 155 gheerte om te ghaen slapen als hy was gheseten om te hooren die vermaninghe van zyn meester diewelcke opden tyt vande vermaninghe int slaep ghevallen was zoe dat dien meester van god vertoocht werden seven croonen dewelcke zyn discipel verdient [14 v°] hadde op die//eenen nacht.want tryck der hemelen lyt ghewelt. 160

136. *benemen*: beletten, dat men anders handelt (Verdam, i. v., 5° be- tekenis.) — 137. Bemerck de breede en redelijke verklaring van die «*stabilitas*». Cf. ook het commentaar van Le Masson op de *Consuetudines Guigonis* (Migne, P. L. 153, c. 685 en vlg.) — 140. Gal. 3, 3. — 143. Apoc. 2, 4. — 145. I Cor. 15, 58. — 154. Ex. Lib. Doctr. Patrum, lib. de patientia et fortitudine, n° 9: «*Somnolentiæ suæ resistens frater oboediens, una nocte septem coronas promeruit in cælo*». Zie *Magnum Speculum Exemplorum* (ed. P. Major, S. J.) Oboedientia, exempl. VI. — 160. Matth. 11, 12.

Aenghaende die tweede belofte/Dobedientie of ghehoirzaem- heyt/is te weeten dat zy is het zweert waermede die religieusen god opgheoffert worden/ende zalichlick sterven. Waeraf S. Gre- gorius zeght. Soe veel gheringher versoent yemant god/als hy eer 165 voor zyn ooghen verdruckende die hoveerdicheit zyns eyghens sins/mettet zweert des ghebodts hem zelve offert.ende doot. Eer wort verhoort een ghebet van een ghehoirsaem mensch dan thien duserent der ghenen die dobedientie verachten soe S. Augustyn zeyt.ende ghelyck wy lesen van S. Franciscus was hy ghelykende 170 een obedient religieus met een doot mensche. Neempt dat doot lichaem (seght hy) ende stellet daer ghy wilt/tzal niet weder- spannich zyn of murmureren als ergens ghestelt of gheruert wort zoe ooc een waerachtich ghehoirsaem mensch/en vraeght niet waerom dat hy hier of daer ghestelt wordt: of waerom dat hem 175 dit of dat bevolen wordt.zeggende metten apostel. Te leven is my christus ende te sterven is my winst.want Christus is dan zyn leven/als hy hem deur oetmoedicheyt//ghehoirsaemheyt ende lief- [15 r°] de navolghet in alle zyn ghedachten woorden ende wercken/ende alzoe zyn zelve int wtwendich ende inwendich verlochende.ende 180 hem zelve ende allen dinghen stervende dat hy alzulcken leven ende zalighen doot houdt voor dien meeste winnighe. Salich is dan die ziele wyen christus is al dat hy leeft/al dat hy smaect al dat hy leest/al dat hy verstaet/al dat hy hoopt/al dat hy bemint/al dat hy denct/al dat hy spreect/ende al tgoet dat hy werckt. Waerac- 185 telick leeft hy den welcken Christus is al in al/ende boven al bemint.die meer blyft ende woent in christo dan in hem zelve niet achtende op hem zelve/maer zoetelick ende met vreuchden

163. S. Gregorius? *Gheringher*: hier: gemakkelijker. Voor zyn ooghen: nl. voor de ooghen Gods. — 168. Uit *De opere monachorum*, c. XVII: Sancti Augustini Sententia: «*Citius (enim) exauditur una obedientis oratio, quam decem millia contemptoris*». — 169. S. Bonaventura: *Vita S. Francisci*, c. 60: «*Tolle corpus exanime et ubi placuerit pone: videbis non repugnare motum, non murmurare situm, non reclamare demissum. Quod si statuatur in cathedra, non alte sed ima respiciet; si collocetur in purpura duplo palescet. Hic verus oboediens est, qui cum moveatur non iudicat, ubi locetur non curat, ut transmutetur non instat; eVectus ad officium solitam humilitatem retinet; plus honoratur, plus indignum se censet.*» — 175. Phil. 1, 21. — 179. *verlochende*: verschrijving voor verlochenende?

rustende in Christo. Alsoe te leven is Christo leven/hem zelve
sterven/van hem zelve wyken/ende groote vruchten voort
brenghen.want het is die doot verliesen ende dat eeuwich leven 190
vinden In Christo Jesu onsen heere.

Ten derden sterven ooc wy religieusen deur die belofte vande
[15vo] bekeeringhe onser zeden.op dat wy daer deur altoos zouden
ghedencken.//indien wy inde weerelt gulzich/ hoveerdich ghie-
rich/leuy ende traech gheweest zyn/dat die zelve quade ma- 195
nieren deur die gratie des heeren bekeren in goede manie-
ren of deughden/in zoberheyt/oetmoedicheyt/armoede ende dier-
ghelycken. Waer toe een religieus zonderlinghe vannode is
te kennen zyn eyghen conditie ende natuerlick gheneghenteyt
tottet quaet/die hy altoos voor al moet dooden/al of hem altoos 200
klonck inde ooren die stemme Jesu Christi. Die wilt comen nae
my.dat hy hem zelve verlochene.op dat hy daer deur zyn eyghen
liefde te meer ende perfecter mach sterven. Voorwaer zwaer
(zegt S. Basilius) is alzulcke arbeyt ende boven natuere/
dewelcke altoos zouckt haer vryicheyt/maer nochtans isse weer- 205
digher dan alle dinghen/zonder dewelcken een religieus gheen
vruchten ende gheen profyt altoos/can voortbrenghen.

Nu dan ghy bruyt Christi houdt u als die weerelt ghestorven
te zyn/ende al datter in is/u zelve ende allen ghebreken ende
[16ro] zonden : ende nochtans niet alsoe ghestorven/als oft naede pro- 210
fessie niet meer vannode en//waer te sterven. Want u is dan
veel meer vannode te sterven om uwe openbaere belofte/die
meerder is te achten dan een ghezwoeren eedt. Laet u dan niet
duncken dat ghy yedt meer eyghens hebt/noch lichaem noch
ziele noch eenich wtwendich dinck.want deur de reynicheyt is 215
benomen het lichaem/deur die ghewillighe armoede/het wtwen-
dich goet/ende deur dobedientie/die ziele.want wy in onse pro-
fessie begrypen die beloften der reynicheyt ende armoede/onder
die beloften der obedientie ende bekeeringhe onser zeden. Die
weerlycke menschen moeten ooc ghestorven zyn allen dootlicke 220
zonden/die teghens die gheboden gods zyn. Maer wy religieusen
moeten daeren boven ooc sterven al tghene dat die vierighe liefde

196. Na *bekeren* is «ende» geschrapt. — 201. Matth. 16, 24; Luc. 9, 23.
— 204. S. Basilius?

tot onsen brudegom Jesum Christum can eenich belet of hinder
doen/ghelyck zyn daghelixen zonden. Laet ons dan neerstelick al-
225 toos waken over ons zelve dusentwerf ghevallen ooc dusentwerf
daechs opstaen/wesende alsoe als terwe graenkens de weerelt
ende ons zelve gheheel ghestorven/om daer deur te vercryghen
die vruchten der eeuwighe zalicheyt ende glorie.//Die welke ons [16vo]
wil gheven god/den vader/den zoon/ende den h. gheest. Amen.

230

GHEBET.

O Aldergoedertierenste heere Jhesu Christe Ic love dancke
ende ghebenedyde u van uwe sonderlinghe liefde tot my bewesen
in allen uwen weldaden/ende principaelick dat ghy my gheroupen
hebt tot desen staet/op dat ghy alleen zoudt leven in my/ende
235 ic in u/deur u/ende tot uwer eere alleen : dwelck niet en can
gheschien/tensy dat ic in my selven eerst wel ghestorven ben. Soe
bid ic u aldermoghenste ghenadicheit/(want myn crancheit niet
en vermach ende ghy zyt die daer doot ende levendich maect)
240 gheneghentheden der natuere/ende myn eyghen wille ende maect
my levendich in u/deur een ghestadighe ghehoirsamheyt ende
bekeeringhe mynder zeden tot u/op dat ghy onbelet van my/
moecht altoos leven in my.want ghy zyt die overvloedighe vrucht
ende loon myns levens Jhesu Christe ghelooft ende ghebenedydt
245 inder eeuwichheyt. Amen.

237. *niet* : niets. — 242. *onbelet* : ongehinderd.